

REGNI POLONICÆ
JUS PUBLICUM
ex Statutis ac Constitutionibus
depromtum

NICOLAO CHWAŁKOWSKI

ANNO MDCLXXVI.
REGIOMONTI.

Reck

AD SERENISSIMUM PRINCIPEM
& Dominum, Dominum

IACOBVM

SERENISSIMI ac POTENTISS:
Principis ac Domini Dñi.

IOANNIS III.
REGIS POLONIÆ,
Magni Ducis Lithuaniz,
Rusziæ, Prusziæ, Masouiz,
Samogitiæ, Kiouiz, woliniz,
Podoliz, Podlachiz, Liunioniz,
Smolensciz, Seueriz, Czer-
nichouizq; &c.

FILIVM,
Expectationis Optimæ Maximæ
SERENISSIME PRINCEPS.
Domine Clementissime.

INClytos Serenitatis Ve-
stræ Maiores suscitare ex
* mor-

Est.

THE Rasmatusq.

248

mortuis, haud opus est; nam
qui maximis clarissimi me-
ritis, pro Republica vel de-
sudârunt, vel ceciderunt, in
perpetuum per gloriam vi-
uere intelliguntur. Dabis
Serenissime Princeps, pro in-
nata Benignitate veniam,
quòd de Augusto Patre Tuo
pauca loquor, & cruda pro-
pono, quæ nunquam benè
digerat terrarum orbis. Via
quam SCIPIO monstrauit,
nulla inuia fuit. CLAVAM
Herculi illi nemo excusit,
sed quilibet hostis sensit
stupuitq; Cum ergo Inclyta
Polonorum Respublica edo-

cta

cta esset, quid sæpiùs potue-
rit in summo periculo sum-
ma Eiusdem virtus, æquum
iudicauit, vt Illum, qui
Regum & Regnorum Ty-
rannum debellauit, REGEM
appellaret. En vices fortu-
natas! Divus Sacræ Regiæ
Maiestatis Parens, inter
Senatores Seculares Primus
fuit; Sed Maiorem Se Fi-
lium genuit, qui primum
Totius Reipublicæ Caput
constitutus est. Indige-
bat Respublica Cliens eius-
modi Patrono, Pupilla
eiusmodi Tutore ac Vin-
dice. Vt verò Rempubli-

* ij

cam

cam, quam inuenit quassatam, redderet integram, maluit ex Imperialibus Coronis ferream primum induere, & à vincente ferro imperium auspicari.

Sed vt tandem post tot facinora gloriosissima, laurum ornaret aurum, ipsa Iustitiæ suum cuique tribuentis ratio dictitabat urgebatque. Felicem ergo ac victricem, vt REX SERENISSIMVS gerat coronam, Reipublicæ Polonæ, & totius Christianitatis, pro cuius salute contra communem hostem excubat, inter

interest. Annum iam secularem agimus, quo Diuus Antecessor REX STEPHANVS laudatissimæ memoriæ, coronâ insignitus fuit. Sed faxis DEVS, ut SERENISSIMVS NOSTER Eundem Regem, quem iam felicitate armorum æquavit, si non superavit, annorum quoad regimen numero, longè supergrediatur! Dum autem SACRA REGIA MAESTAS, Tuus & Patriæ PATER sacrum caput non magis Coronâ ornatum, quàm galeâ armatum gerere vult, * iij illudq̃s

illudque Saluti Patriæ devo-
vet, ut tandem belli egre-
gios fines, hoc est, hone-
stam Pacem assequatur, ac
bono Omine ex Insignibus
suis IANINIS, IANI
Templum claudat; di-
gnetur, rogo humillimè,
SERENITAS VESTRA
tanquam *Ex Viroq, Pruden-
tia & Fortitudine* futurus
PRINCEPS, interim, dum
tenera Ætas Eandem ad
arma nondum vocat, sed
tamen genitam per ignicu-
los iam se prodentes, osten-
dit, hoc, quidquid IVRIS
PV-

PUBLICI, ex Statutis &
Constitutionibus, deprom-
psi, Serenâ Fronte accipe-
re, & CLYPEO suo prote-
gere. Digna est Principe
materia, non quòd à tenui-
tate mea dignè pertracta-
ta, sed quòd à SERENIS-
SIMIS REGIBVS, &
Inclytâ Polonorum Repu-
blicâ, gloriosè, & utiliter
tradita sit. DEVS TE
servet, SERENISSIME
PRINCEPS, AVGVSTIS-
SIMORVM PAREN-
TVM Delicias, Spemque
Reipublicæ, ut Fortitudi-
ne

ne Magni PATRIS, &
crebris de hostibus Victo-
rijs ad paria & Solium Eius
erudiaris, liberisque olim
liberrimæ Nationis Suffra-
gijs eveharis.

Ita vouet

SERENITATIS
VESTRÆ

Humillimus Servus

Nicolaus Chwałkowski

ILLVSTRISSIMIS atq;
CELSISSIMIS
PRINCIPIBUS
AC DOMINIS
Dño FRIDERICO
CASIMIRO.
D. CAROLO IACOBO.
D. FERDINANDO.
D. ALEXANDRO.

In Liuniâ Curlandiæ
& Semigalliæ
DVCIBVS

Dominis meis longè Gratiouissimis.

Postquam ILLVSTRISSIMVS
ac CELSISSIMVS Parens Ve-
ster ante aliquot annos in
numerū clientum suorum me
adsciscere, & ad seruitia in Au-
la Polonicâ adhibere dignatus
est

est, animaduerti ad studiū hoc
& studium, Iuris Publici noti-
tiam requiri. Euoluenda igitur
esse duxi, Iuris Polonici volu-
mina, Statuta mimirum & Cō-
stitutiones. Rivulos autem ex
illo fonte deductos, non pu-
blico sed priuato destinaveram
usui. Verebar quippe materi-
am in Polonia non sic, vt alibi,
tritam communemq; tractare.
Sed nixus ac confusus funda-
mento, opusculum sub Numi-
nis Diuini auxilio constructū,
jam luci exhibeo publicæ.

Quod verò illud ipsum Vestris
ILLVSTRISSIMI atq; CELSIS-
SIMI PRINCIPES, Nominibus de-
dico, observantia & gratitudo,
quam aviternū debeo, exi-
git. Accipite ergo Polonia
Ius publicum, ō PRINCIPES Po-
lonia amantissimi. Amor iste
Cel-

Celsitudinib⁹ Vestris innatus
est. Proav⁹ enim Vester LIVO-
NIAM Reipub: Polonæ subie-
cit, Filius eius ad Kirchholmi-
am defendit, Nepos Parens⁹
Vester, constantia atq; patien-
tia in carcere Victor. Curlandi-
am & Semigalliam conserua-
uit, & quatuor Columnis, hoc
est, Filijs paternarum virtutū
æmulis (quorum in conseruan-
do PLUS VLTURA symbolum est)
fulget. Stent ergo Columnæ
hæ ad feros annos in concussa!
Stet inter illas felicitas ac glo-
ria! Caterum addo syngra-
pham, quā me esse profiteor.

ILLVSTISSIMARVM

CELSITVDINVM VESTRARVM.

Hamillinum seruum

NICOLAVM CHWAŃKOWSKI.

AD LECTOREM.

HAbes IUS PUBLICVM,
in speculi modum exhibi-
tum. Vt enim in hoc humani
corporis lineamenta, non ani-
mus ipse apparet, ita externa
tantum Reipublicæ Polonæ li-
neamenta, non intima consili-
orum legenti præbeo. Neq; enim
me decebat, abdita status ex-
quirere. Si verò in omnibus
non satisfacio, dabis vel ideò
veniam, quòd in orbita mi-
nus trita versor.

§(I.)§

JURIS PUBLICI POLONICI

Liber Primus

CAPUT I.

DE ORIGINE JURIS POLONICI

Statutis & Constitutionibus.

Gentem Polonam à
Principio nullæ tabulis
inscriptæ Leges sibi devin-
ctam habuere. Primo Rei-
publicæ Conditori ac Principi Lecho
us omne in arbitrio, sed sustentatio à
subditis, adeoq; sic major parentum
securitas erat. Hoc Defuncto duode-
cim Palatini sumebantur, quorum ta-
men, uti Decemviris Romanorum
potestas non diu valuit; sed in Cra-
cum cessit, qui cuncta bellis externis
civilibusq; fessa, nomine Principis sub
imperium accepit. Quod Regimen (nisi
quod ante Præmisum iterum Palati-
nis

nis non longa contigerit dominatio ad Miecislauum Primum duravit. Postea à Boleslao I. penes Reges (quæ dignitas post Boleslauum Audacem ducentis & ultra annis omissa in Præmislo II. recepta est) etiam sine Legibus scriptis, vel certè sub paucis erat Imperium, donec iisdem Casimirus Magnus ornauit Rempublicam, ut, quemadmodum unus omnibus Rex, ita unum iudex esset, *Valicia Anno 1368*. Induxit istum in Poloniam vel potius approbavit, correxitq; usum Juris Teutonici, sublata ad Magdeburgense Tribunal appellatione, atq; instituto in arce Cracouiensi supremo præfati Juris dicasterio, deditq; hoc modo successoribus suis exemplum Regni commodius gubernandi. Meretur ergò numerari inter perpetuos Principes, qui Legibus suis etiam post mortem Imperia administrant: non possunt quippe Reges esse diuturna, nisi præsidio Legum firmata.

II. Potestas autem condendi Juris penes omnes Ordines est, ita ut in Comitibus Nuntii terrestres eadem proponant, Rex cum Senatu, si visum fuerit, approbet: de quo accuratius *infra sub tit. de Comitibus*.

III. Olim frequentius STATUTA, nunc CONSTITUTIONES vocantur. Illa Johannes Lascius Archiepiscopus Gnesnensis primus iussu Regis Alexandri conscripsit teste *Starovolsio in Elogiis p. 6.* quem Janussius Przylusius, Herburtus, Szerbicius & alii secuti sunt. Antea scribebantur idioma Latino, ab Anno autem 1550. Polonicè leguntur, & non prius vim habent, quam publicata fuerint. *Sarnitius fol. 50.* Detestanda enim Tyrannis Domiciani, qui data opera in loco editiori, quam à populo legi possent, leges proposuit, ne deessent transgressores, in quos posset animadvertere. Antequam verò publici Juris fiant, per Mareschallum Ordinis Equestris, & per Deputatos

tos duos vel tres ex Senatoribus & se-
 è Nunciis Terreſtribus revidentur, poſ-
 re viſionem ſubſcriptæ in præſentiâ Re-
 giæ Majæſtatis leguntur, cum interro-
 gatione per Dominos Cancellarios, an
 Rex, Senatores, & Nuncii Terreſtres
 eaſdem Sigillo muniri jubeant; quo
 impreſſo ad Acta Varſavienſia, vel in
 defectu ejusdem Officii ad Mettricam
 Regni ſub Actu in Craſtinum poſt Co-
 mitia porriguntur, *Sigism: III. Anno*
1588, & 1613. Joannes Caſimir: 1661. De-
 inde ſumptibus Theſauri, curante
 aliquo Secretario Regio Typis man-
 dantur, impreſſæ ſub Sigillis Regni vel
 Magni Ducatus Lithvaniæ, ad Comi-
 tiola Relationum, ut etiam ad Officia
 Caſtrenſia Palatinatum & Terrarum
 transmittuntur: *Idem Joan: Caſim:*
1661.

IV. Omne illud Jus vel eſt pri-
 vatum, vel publicum. Illud privatorum
 utilitatem: hoc Statum Reipublicæ tu-
 etur; cujus Divinâ favente gratiâ ex
 Sta-

Statutis & Conſtitutionibus Epitomen
 conſcribere inſtitui.

CAPUT II. DE TRIBUS STA- TIBUS ET ORDINI- BUS REIPU- BLICÆ.

REmpublicam noſtram tribus con-
 ſtare Ordinibus, notiffimum. Pe-
 nes Regem Dignitas: penes Sena-
 tum Autoritas, penes Nobilitatem Li-
 bertas eſt.

CAPUT III. De Regia Majæſtate, Ubi de Interregno, Ele- ctione, Coronatione.

I.

Primus Status Dominus & Caput
 A 3 totius

totius Reipublicæ Rex est; qui ad fastigium Majestatis non defuncti conjunctione, sed liberæ gentis Electione provehitur. Quamvis verò Regia Dominus nihil participet de Imperio, nihilominus participat insigniter de observantiâ, etiam post fata Regnantis. Nulla enim vidit Ætas posthabilitum Regum Sangvinem, quoad utroq; superesset sexu, quin vel ultra alpes & Maria ad sceptrum quæreretur.

II. Electionis verò occasio emergit morte, Resignatione, seu Abdicatione, Depositione, seu Exauguratione vel quando viventi Successor destinatus.

III. De MORTE nil nisi hoc subiungo, quod Interregni ejusmodi tempore ex Senatoribus spiritualibus & secularibus, ut etiam ex officialibus nonnulli assignentur, qui per corpus mortui Regis resideant, omnemq; Ordinem ac decentiam procurent; hinc Respublica grata contestando erga manes defuncti Serenissimæ

mi Regis Michaelis venerationem memoriamq; decrevit, ut ex bonis Oeconomicis sumptus ad corpus Regium necessarii usq; ad diem sepulturæ ex Thesauro erogarentur. *Confederatio 1674.*

IV. RESIGNATIO est Libera & rite peracta potestatis Ducalis vel Regiæ cessio. Ignotum Principum Aulæ prodigium, ut cum possint, imperare desistant. *Strada de Bello Belg. Dec. 1. Lib. 1.* Si antiquitatis revolimus Acta, occurrit Vladislaus Lasconogus, qui Lescio VI. Cognomento Albo, ad quem longe ante delatus erat Principatus, Summo omnium consensu ultro cessit. Idem Lescus Albus ante Miecislao Seni, vanis promissis Helenæ, illius Albi Matris animum expugnanti, bis Principatu cesserat. *Ex Neugeb. Hist. Princ. p. 61. & 62.* Idem testatur, quod Vladislaus Jagello ab obitu Hedvigis uxoris suæ ultro se Regno abdicare ac in Lithvaniam redire voluerit; Sed Pro-

ceres ipsum consolati, suaserunt cum
 Anna Wilhelmi Ciliæ Comitissæ
 Hungaria Filia Matrimonium, quo
 iniit. At casus illius miri (cujus tristi
 spectator fui) memoria, ubi Rex JO
 ANNES CASIMIRUS Anno 1668
 diadema Regni in publico Comitio
 rum theatro deposuit, nostræ dedi
 dolendi & scribendi, venturæ atque
 dabit obstupescendi materiam. Ex
 ponebat primò prædictus Serenissimus
 Rex Dominis Senatoribus, eam
 ob causam Varsaviam (d: 12. Junii) con
 vocatis, mentem suam, de reddenda
 Republica. Illi magnitudine & novi
 tate rei ac reverentia Legum deterri
 ti nil nisi preces de mutanda Sententia
 interponebant; sed cum perseveranti
 am propositi in Principe animadver
 terent, rem integram ad universam
 Rempublicam referebant. Divulgata
 itaq; notitia est per Provincias à Re
 verendissimo Domino Prazmowski
 ArchiEpiscopo Gnesnensi, Primate Re

gni,

gni, de hocce tristi & insperato orban
 dæ Patriæ proposito. Interim non de
 erant vota Principum Orbis Chri
 stiani. In Comitiorum ergo (quibus
 dies 27. Aug: dictus fuit) exordio, post
 consveta manus Regiæ oscula Nuntii
 Terrestres per Marefchallum suum, Il
 lustrem Dominum Stephanum Sar
 nowski Succamerarium Generalem
 Palatinatus Lanciciensis Regiæ Maje
 stati turbatos ob dictam innotescenti
 am explicabant animos, humillime
 rogando, ut Sacra Regia Majestas
 declarationem suam impertiri digne
 tur. Respondebat de Throno Reveren
 dissimus Dominus Andreas Olszowski
 ViceCancellarius Regni, Episcopus
 Culmenis & Pomesaniae, nunc Archi
 Episcopus Gnesnensis (die 29. Aug:) in
 hunc fortè sensum: Edocta est Regia
 Majestas longâ rerum experienciâ,
 quod res, quæ totius Reipublicæ con
 cernunt interesse, non nisi apud Ean
 dem pertractandæ sint. Ideoq; Sacra

A s

Regia

Regia Majestas, licet suam DD: Senatoribus aperuerit mentem, rem tamen integram ad moderna reservavit Comititia, atq; de eadem, cum maximo momenti, Regia Majestas deliberatum est. Circumsteterat interim Palatium publica expectatio magni Secreti impatiens. Altero post die idem Dominus ViceCancellarius gravissimo, uti solebat habito sermone, indolendo fati per sonæ suæ, quod ex officio jam teneatur esse duræ Minister fortis, & interpretis formulam de abdicando Regno conceptam & à sæpè memorata Majestate sibi concreditam prælegebat. Fundebat ergò (d: 3. Sept:) ad Regem præceps Ordo Equestris: Jungebat gravem suam Illustrissimus Senatus Auctoritatem. Pro isthæc vota optimum Principem ad contestationem perennaturi erga Patriam amoris impellebant, quo occupatus victusq; in crastinum differrebat declarationem. Hæc per altè memoratum Dominum ViceCancellarium

um

um Regni (d: 4. ejusdem) disertissime impertitâ, quod scilicet Serenissim^o in consilii semel suscepti constantiâ, non ex fastidio regnandi, sed cura æternitatis & fessæ valetudinis ratione firmatum exponi curret animum, Ordines Regni huic intentioni sese submittentes, accusare fata, non mutare poterant. Cum igitur per aliquot dies ratione Provisionis, ne Regem suum tot meritis gravem, à se dimitterent egenum, consultatum & conventum esset, confectis asscurandæ Provisionis & Diplomatum ab utrinq; Reversalium instrumentis, tandem 16. Septembris Venit summa dies & ineluctabile tempus.

Cum enim Serenissimus ex Palatio suburbano frequenti Procerum comitatu ad Arcem deductus esset, & Senatorum in Basilica Sancto Joanni dicatâ audivisset, recipiebat sese ad atrium Senatorium, quod multitudo hominum, visendi cupidine aut officio in-

Principem compleverat. Ipse postquam sub Throno asfederat, Illustrissimo Domino Pro-Cancellario Regni ad se vocato, paucis intentionem suam exponebat, qui nomine ejusdem Majestatis denunciabat, advenisse jam horam, in qua publicè & solennitè Abdicatio perageretur, atque ex mente Serenissimi Diploma Abdicationis legeretur. Officio itaque lectionis fungebatur Reverendissimus Dominus Masachovvski Referendarius Regni, quem excipiebat supra dictus Marschallus Equestris prælectione Assurationis quoad Provisionem, scilicet centum & quinquaginta millium florenorum annuatim, & Diplomatis Reversalis Statuum ac Ordinum. Posthæc Diploma Abdicationis à Regia Majestate, Reversale à Republica, Provisionis ab omnibus & singulis Personis tanquàm privatis subscribebatur. Quippe Nuntii Terrestris, cum à Rege super prædicta materia in Conventibus ante

ante Comitibus nihil propositum fuerit, nullo de Provisione articulo instructi erant, ratihabitionem itaque ad Palatinatus suos referebant, quæ deinde Pactis conventis Succedanei Regis D. Michaelis inserta est. His actis Serenissimus Diplomata Electionis & Coronationis rubro involutæ serie, Reipublicæ, à qua ante viginti ferè annos acceperat redhibebat, atque sic valedicturus mæstum ordiebatur sermonem, adeo ut crebris cum lachrymis brevius dixerit. Magna enim memoris Eloquentia est, facundum esse solis gemitibus.

— — — Stupère omnes tentamina tanta

Conatusque novos! — — —

Sermo autem ille, gemente totâ Republica prolatus, hujus erat tenoris:

Quando jamjam elabitur hora, ut amoris paterni debitum à ducentis octuaginta annis Pupille Domus meæ huic inelysæ Reipublicæ exsolvam, Comitibus & Castris

Castris defessus, calamitatibus per annos
viginti fractus Rex & Pater, quod mun-
do pretiosissimum est, Coronam in manu
Dominationum Vestrarum deponam, pro
Throno Torum eligo, dum huic saeculo fu-
neris mei superstes emorior, pro Regali
Globo glebam terræ, eamq; in sinu cha-
rissimæ Matris communis vestræ meaq;
Patriæ intra cineres Majorum meorum
mibi reservo: Ut quemadmodum me
primum in Castris ac ultimum ex preliis
& clade vidistis, ita in Annalibus primū
ob amorem Patriæ augendæ, ejusdem
fortune, humana postponentem, Maje-
statemq; Regiam dispositioni Vestræ red-
dentem, Memineritis. Amor vester li-
beris vocibus huic me folio imposuit, amor
viciissim meus erga vos supremum me u-
triusq; lineæ heredem liberè dimittit.
Monarchæ ceteri Filiis, Fratribus, aut
Consanguineis abdicando Coronam tra-
diderunt. Ego eandem Patriæ carissi-
mæ Reiq; publicæ ut Pater & Filius reddo,
ejusq; amore ex Duce Gregarius, ex Im-
perante

perante parens, ex Rege Concivis fio, ut
juniori & Reipublicæ magis proficuo lo-
cum concedam, cujus in Electione ut De-
us Dominationes Vestras prosperet in so-
litudine meâ negotiorum vacuus Maje-
statem ejus sanctam implorabo. Gratias
jam igitur vobis pro omnibus charitati-
bus, Officiis, susceptis periculis, pro consi-
liis, presidio, & retribuis ago. Si cui ex
rationibus Statûs, vel fatorum quid in-
gratum accidit, condonet queso, ipse vi-
cissim omnibus do veniam. Sic tandem
ultimum vale singulis dico, & cordi meo
vos apprimo, in quo dulcem Vestri Memo-
riam, quoad vixero, circumferam. Be-
nedictionem insuper Paternam omnibus
& singulis impertio, & quanquam di-
stantiâ loci disjunctus fuero, animo certè
à communi Matre nunquam divellar, in
quâ corpus hoc in cineres olim resolutum
deponi desidero. Et cum labilis memo-
ria ac luctus in lacrymas effusus plura
effari non permittat, uberiora amoris &
candoris mei argumenta ex charta hac,
quam

quam ad prælegendum trado, intelligis. Recitanti verò eandem mentem Divinam & affectu Paterno conceptam orationem Reverendissimo Domino Vice-Cancellario multæ lachrymæ multas injiciebant moras. Postea Reverendissimus Dominus Prazmowski Archi-Episcopus Gnesnensis nomine universi Senatûs, præ dolore sedes suas deferentis, & toto habitæ Orationis tempore stantis, gratiarum actioneungebatur, dexteramque Regis ad ejusdem genua advolutus flets osculabatur. Cujus sequendo exemplum Ordo Senatorius:

Et lachrymans, magnoque humectat flumine vultum.

Porro etiâ Marefchallus nomine Ordinis Equestris devotionem magnam condolentiâ profitebatur, rogando, nè Sacra Regia Majestas dedignetur innatû erga communem Patriam mutare affectû, juxtaque promittendo gratam populi erga Principem observantiam, atque

sic

sic cum regnare desinenti finis sermonum erat gratiarum actio. Tandem huic abdicationi coronidem imposuit sæpè dictus Excellentissimus Dominus Pro-Cancellarius, vices Regiæ Majestatis gravi oratione suscipiens, atque in tesleram perpetui & immutabilis affectûs gratiosam manum Regiam offerens, quam Nuntii Terrestres supremis venerabantur osculis. His ita peractis, Serenissimus Thronum tantæ fastigium fortunæ relinquebat. Eheu! exclamare licet,

Ponitur hîcimos ante, corona, pedes.

Abeuntem Regem DD: Senatores atque Officiales de more comitari volebant, sed Serenissimus veluti jam Privatus, renuebat hunc sibi honorem exhiberi, quem nihilominus omni cum observantiâ præstabant. Rex itaque magnam prosequentium multitudinem ad Palatium suburbanum deducebatur. Magnanimus iste Rex postquam in Comitatu

zatu suo Zivecensi intellexerat, quem sibi succesforem vox Dei liberique populi designasset, Regni fines, ut antea fasces, reliquit, atque in Galliam discessit. Ubi intra quadriennium Nivernia scilicet XVI. Decembr. Anno M DC LXXII. Charitati Patriæ (cuius ob illam Cameneciæ cladem illacrymavit) immortalis est. Cùm ergo Serenissimus Rex Michael certior redderetur, Patrem & Fratrem suum (ita litteras ad Eundem inscribere solebat) pro Terrestri Coronâ, quam deposuerat, cælestem accepisse, iussit honorem ac memoriæ Antecessoris sui die XVIII. Febr. Ao. M DC LXXIII. exequias celebrare, quibus magnus ille, erga Defunctum amore Olszovius, primum impendit sermonem, atque ita, ut olim regnare, tunc vivere desinens, vox factus est. Quoniam autem huic officio Parentali frequentia Comitialis adfuit, venit mihi in mentem memoranda dictio Metelli Macedonici,

ci, quâ, denunciata Morte Scipionis Æmiliani, Filios suos cohortatus est: Ite filii, celebrate exequias, nunquam majoris Concivis (ita se Noster in Oratione Abdicatoriâ vocabat) funus videbitis. Caducam quidem mortalitatem in Galliâ explevit, resurrectionem autem ad immortalitatem inter cineres majorum suorum in Poloniâ expectare maluit, uti ex laudatâ Oratione bis elucescit. Ergo tantummodo fatum morientis invidere Patriæ ossa voluit, non autem effatum viventis; cujus glorioso desiderio Reverendissimus Dominus Archiepiscopus Modernus, ac Reverendissimus Dominus Episcopus Cracoviensis Trzebicki, velificantes, ut gratiam erga Dominum suum olim Clementissimum monstrarent Orbi Memoriam devotionis, nemque, Autoritate S. R. Majestatis, nunc feliciter scepra tenentis, per Illustrum Dominum Opacki Succamerarium Varsaviensem, altè Memorati Regis

Regis urnam publicis exequiis monumentisque ornandam, adduci è Gallia curarunt. Ut tandem materiam de Abdicatione, quam ob raritatem prolixius exhibui, concludam, adjungo jus publicum ex eadem ortum. Nam cum novitas in Republica non possit esse sine periculo & magna revolutione, insertus est Pactis Conventis Serenissimi Regis Michaelis de non Abdicando articulus, qui tamen in novissima capitulatione omisus.

V. DEPOSITIO sive EXAUGURATIO est Ducalis vel Regiæ Dignitatis coacta Abdicatio. Lechus II. Craci Filius detecto parricidio (Fratrem enim natu majorem Cracum, quem sibi ad Principatum obtinendum obstaculo esse non ignorabat, specie venandi incautum obruncavit) Imperio exutus pulsusque in exilium est. *Neugebauer in Historiâ Princip. Dominus Pastori. Historiographus Regum Polonia in Floro lib. I. CAP. IV. Miecislus III.*

cogno

cognomento Senex bis est Principatu deturbatus & tertio cum adeptus. *Neugebauer sub Anno 1174.* Sic etiam Vladislao Lothico, quia boni Principis munia neglexit, Regnum abrogatur, sed tamen post mortem Venceslai rediditur. *Neugeb. pag. 76. 78. Pastori. in Floro Polonico lib. II. cap. 16. & 18.* Singulare adhuc restat exemplum Henrici Valesii in Polonia I. in Gallia ejus nominis Regis III. cui, postquam ad quintum usque mensem regnasset, atq; de Caroli IX. Fratris sui morte certior esset factus, pugna in mente eximia orta est adoptivi Regni & nativi, amor Patriæ nutantem impulit & quærenda Gallia jam inventam Poloniam vicit. Ut verò suam erga Electum & Coronatum probarent constantiam, reperiunt observantius absentem sibi Regem Poloni, ideoque d. XII. Maji, anno 1574. (pro quo die Comitia magnæ secreta erant) per literas fidei plenissimas statuebant Eundem expectaturi, fin

sin minùs obedientiam & fidem datam renunciaturi. Sed cum mora ex mora (cujusdamna perichitans Sarmatia ferre non poterat) neceretur, tandem præfixâ Comitiorum die VII. Novembr: Poloni, salutem Patriæ pro supremâ habentes lege, novæ se Electioni, quod corpus immensum sine Rectore stare non posset, accinxerunt. Quæ ante & circa Electionem Henrici in regimine, & post discesum ejus acta sint, Illustrissimus Dominus *Maximilianus Fredro* Castellanus Leopoliensis, & stylo & rebus gravis Autor, descripsit.

VI. Superest adhuc una Interregni occasio, quando scilicet, VIVENTIS REGI SUCCESSOR destinatur, id quod in Regno Electio magis exemplo quam jure contingit. Ita Sigismundum Augustum, Patre vivente, Regem nominatum, & decimo duntaxat ætatis anno Cracoviæ Sacro Dilectate solennitè coronatum esse legimus.

gimus, iis tamen conditionibus, ut à curis Regni abstineret, & quando vivo Patre, sive post mortem ejusdem, ad ætatem legitimam, hoc est, ad annos quindecim completos pervenerit, jura omnia confirmaret, & ne per hoc exemplum liberæ deinceps Electioni aliquid derogaretur. Quo de Serenissimus Parens per Diplomata Cracoviæ anno MDXXX. & Petricoviæ MDXXXVIII. data cavit, decrevitque. Post discesum dicti Regis Sigismundi Augusti Ordines Regni in Comitibus Varfaviensibus, antiquioribus sub trutinam misis legibus, expressè prohibuerunt, ne Reges vitæ suæ tempore nominarent succesorem, aut Electionem indicerent, vel quempiam alium modum designandi Regis tentarent, ut nimirum liberæ genti illa sæpe foret eligendi Regis facultas. *Stephanus* anno MDLXXVI. it. MDXCIII. & *Joann. Casimirus* MDC LXVII. Quapropter Titulis etiam heredum Reges sese

se abdicarunt, neque iis utuntur. *Constitutione 1564. it. 1576. Sigis. III. An 1593.*

VII. Postquam ergo emergentis InterRegni occasiones induxi, superest de ipso InterRegni statu agere. Ubi sciendum, quod illud Archi-Episcopus Gnesnensis moderetur. Prudentissimè autem (ut rectè censet Carncovich) à Majoribus nostris Regni Primatus institutus est, nempe quod non plures, sed unus sit non solum Actionum publicarum Dux & Autor, verum etiam sententiarum determinator ac definitor omnium. Is autem ideò Sacerdotalis est Ordinis, quod in Sacerdotem Regni affectati suspicio cadere non potest. *Dicitus Carncovich Epistol. Viror. Illustr.* Hic itaque Ordines Reipublicæ per Diploma de morte Principis certiores reddit, conventus particulares & Consilium Generale seu Convocationem indicit, in qua Confœderationis vinculum sub fide, honore &

conscientiis redintegratur, atque interna & externa securitas prospicitur, & si necessitas suaserit, de rebus etiam aliis Verbi gratia de stipendiis militum tractatur.

VIII. Exemplum Confœderationis primum, quæ Polonorum idioma te Kaptur dicitur, translato nomine à tegumento quodam capitis vulgò Kaptur appellatur, quod videlicet eiusmodi Confœderatione veluti tegumento quodam, periculoso InterRegni tempore, perinde à galæa quâdam Reipublicæ Caput protegatur, exstat. *In Statuto Prilus. lib. I. Cap. I. artic. 2. fol. 6. Dresnerus lib. I. Institutionum Jur. Reg. Pol. tit. 9. p. 22.*

IX. Hinc iudicia quæ sub tempus InterRegni ab Innotescentia publicata celebrantur, Capturalia vocantur, sentibus ordinariis omnibus, excepto, quod propter maiorem Ordinem & securitatem circa corpus mortui Regis Dominis Mareschallis solitam Jurisdictionem.

ctionem usque ad Electionem reas-
sumere & exequi committatur, per *Con-*
federationem Anni 1674 p. 21. Judice
autem ad Judicia Capturalia in Con-
ventibus particularibus eliguntur, atque
ad præstandum Juramentum super Ju-
stejudicando, totâ Juramenti Tribuna-
litii obligantur, dict. *Confed. p. 6. 7.* Hu-
autem non pertinent actiones, quæ an-
te InterRegnum vel ad Tribunal, vel
post Curiam Regiam, vel ad quodeum-
que aliud Judicium intentatæ fuerunt
sed tantummodò, quæ ad diem Mortis
Regiæ futuri Regnantis interveniunt
& quidem actiones criminis, facti vio-
lenti, & personalis injuriæ, videatur.
Confederatio Loc. cit. Tribus verò septi-
manis ante, & post Comitia Electionis
imò in ipsis, à Judiciis præfatis super
dere tenentur. Nam tunc Varsoviæ præ-
Deputatos utriusque gentis Generali
componitur Judicium. De quo infra.

X. Dicto Archi-Episcopo tan-
quam Primati in tali termino Reipub-
licæ

blicæ ad subitos casus ex utroque Or-
dine gentis utriusque certæ personæ
adjunguntur, ut maturo consilio &
auxilio, vel ore tenus, vel per literas
assistentiam præbeant, ne quid Respu-
blica detrimenti capiat. Graviora
verò & Statum Reipublicæ, animamq;
InterRegni concernentia ad Electio-
nem pro decisione Ordinum reservan-
da sunt. *Confederat. Anno 1668. & no-*
visim. an. 1674. p. 14. & 15.

XI. Nec minus ad Dominos Exer-
cituum Duces ex Senatorio & Equestri
Ordine nonnulli deputantur, ut Con-
silia bellica maturè, & dextrè possint
peragi. *Confederat. 1674. p. 16.*

XII. Notandum etiam, quòd tem-
pore InterRegni ad octo illos Senato-
res, sub quorum Sigillis & clavibus
Thesaurus aservatur, multi alii ad re-
videndum Thesaurum, tam ubi infi-
gnia, quàm ubi Archiva Regni deposti-
ta sunt, deputantur, ut juxta Inventar-
ium conscribant Registrum in Co-

mitiis Coronationis producendum.
Confœderat. 1674. p. 12.

XIII. Nominantur etiam ad Revisionem Oeconomiarum & Bonorum Mensæ Regiæ Commisarii, qui de Statu reddituum tenentur sub tempus Electionis informare Rempublicam.
Confœderat. 1674. p. 16.

XIV. Cùm mortuo Rege penes Ordinem Senatorium & Equestrem jus Majestaticum remaneat, ab externis Principibus titulum Serenissimæ Reipublicæ requirunt. Ne autem Eorundem Ministri Varlaviæ tunc resideant, cavet *Confœderat. anno 1668. & anno 1674. p. 15.*

XV. His ita provisus dies futuræ Electioni præfigitur, atque Ordinibus & illis, quæ jure Electorali gaudent, Civitatibus indicitur, ac terminus, quamdiù debeant durare Comitia, assignatur, etsi opus sit, prolongatur.

XVI. Quando ergo lux optata advenit, à Summo Numine in templo
San

Sancto Joanni dicatâ, sumunt principium, ac postea Ordo Equestris in campo patenti propè Varlaviam & villam Wola, ad locum circumvallatum, tribusque portis, Orientali, pro Majori, Meridionali pro minori Poloniâ, Occidentali pro Lithvaniâ pervium congregatur, & electio per pluralitatem votorum Mareschallo, eoque per Juramentum, (uti in duabus proximè peractis Electionibus observatum est) obligato, ad Illustrissimum Senatum, (qui sub tentorio lignis exstructo, polonice Szopa commoratur) admittitur. Ubi præmissâ, ore Mareschalli, Salutatione, ab Archi-Episcopo Gnesnensi Inter Rege fit propositio ac DD. Senatorum Consulta excipiuntur.

XVII. Deindè ad Securitatem Actus illius Judicium Generale, Capturale constituitur, quod cum Mareschallis utriusque Gentis, tres Deputati ex Senatu, & duodecim ex Ordine Equestri, præstito prius in facie Reipublicæ Ju-

ramento, exercent. Decreta autem ejusdem Judicii Notarius Terrestris Varſaviensis, præmisso super Secreta non revelanda Jurejurando, sine facultate tamen ferendæ Sententiæ, connotat. Videantur Acta Elect.

XVIII. Antè Electionem etiam iubet Lex, ut prius exorbitantiæ discutiuntur & vulnera Reipublicæ sanentur. *Confederat. Anni 1674. p. 9.* Interim tamen variorum Principum, præcipue Candidatorum Regni, Legati apud Serenissimam Rempublicam audiuntur. De quibus notandum, quòd non debeant in personâ Varſaviam appropinquare, sed adventû Reverendissimo Domino Primati denuntiare, ut cuiſibet ſubſiſtentiam assignet, & Residentes ex Ordine Nobilitatis, ne factionibus indulgeant, adjungat. *Confederat. Anno 1668 & 1674. p. 15.* Literas fidei seu Credenciales ad Senatum Secretarius Regni Major vel Referendarius, ad Equites verò, Marschallus eorundem præ-

prælegit. Legatis respondet ArchiEpiscopus nomine Senatûs, Marschallus nomine Nobilitatis. Quomodo tempore Electionis Serenissimi Regis Michaelis, admisi fuerint, refert Dominus Zawacki in Diario suo, quod inscripsit: *Gloria Orbi Sarmatica consensu monſtrata.*

XIX. Quicunq; autem sponſam hanc procantur, & de aureo Regni Pomodecertant, à loco & consensu Electionis abesse tenentur, juxta *Conſtitut. 1633. p. 13.* Hanc tamen provisionem mirabilis Deus tam in Electione Serenissimi Regis Michaelis glorioſæ memoriæ, quàm in novissimâ Serenissimi Joannis III. feliciter regnantis dispensavit, Eligendos in occulto tenens medios inter Electores. Quippè famâ, spe, veneratione, potiùs alii destinabantur Imperio. Occasionem verò isti Legi condendæ dedit Vladislaus IV, qui post fata Sigismundi III. paulò post Conventum inchoatum Varſaviam, agrè

id ferentibus Ordinibus (Licet Primarii quique appropinquanti obviam processerint) advenit. *Piascius* jub Anno 1632. Antiquius tamen illud obtinuisse, apparet inde, quòd, cum tempore InterRegni antè Electum Henricum Regè aliquot nominarentur Piasii, Zamoyscius tunc Capitaneus Belzenfis efflagitaverit, ut se omnes isti Piasii, suscepturine essent Regnū, si ita Deo visum fuerit, publicè declararent: Si id facerent, Castris ab Vrbe excederent, cum illis, qui Regnum ambiunt, Electioni sibi interesse per Leges non licere, scirent. *Carnovius* in Epistolis Viror: Illustr: lib 3. ad Hosium Cardinalem. Paulò alitè rem narrat, floridissimus ille de Henrico Valesio Scriptor Illmus Dn. Fredro: petiisse dictum Zamoyscium, quoniam externorum Principum & Petitorum Oratoribus absentibus, ad dicendas de Rege sententias decurreretur, sicquum esset, ut abessent Cives, qui Regnum peterent:

rent: Si itaq; non de ipsis Petitoribus purpuræ, sed de eorundem Oratoribus locutus est Zamoyscius, salvari potest sententia Piascii, quòd, scilicet demum Vladislaus per præsentiam suam sub tempus Electionis occasionem Legi constituenda præbuerit. Notandum hic, quòd Divus Joannes Casimirus in Reversalibus circa Abdicationem datis inter cætera etiam promiserit, se remotiùs ab Actu & loco Electionis, durantee eadem, mansurum.

XX. Tandem Electores ad opus illud, quo nullum in Polonia majus exstat, se accingunt, præstito priùs, uti in Convocatione & Electione ante Serenissimum Regem Michaelè factum est, jurejurando. Quæ tamen sollemnitatis in proximo InterRegno ommissa est. Antequàm verò ad suffragia acceditur, DOMINUM ILLUM, per quem Reges regnant, in consilium & auxilium, genua flexi vocant, intonando Hymnū: VENI SANCTI SPIRITUS &c. Tunc

Palatinatus quisq; secessu facto, vota sua expedit, accum aliis communicat. Quando jam in aliquem Candidatum calculi omnium & singulorum conspirant, Archiepiscopus Gnesnensis tribus vicibus sonorâ voce quærit, an omnium consensus, an omnibus exorbitantiis satisfactum sit. *Confederat: Anni 1674. p. 2.* Post datum applausum, Regem Electum nominat, ac deinde Mareschalli Gentis utriusq; Eundem promulgant, ac sic deniq; TE DEUM LAUDAMUS cantatur.

XXI. Electus verò, ut omnia Jura, Privilegia & Immunitates, quæ per Pacta conventa exhibentur, ante nominationem ac denunciationem jurejurando approbet, habet *Confederat: Anni 1668, & dict: 1674. p. 2.* Rex tamen Michael, uti & modernus Sere-nis: Joannes III. aliquot post Nominationem diebus elapsis, in templo sancti Joannis ad Altare majus Juramentum præstiterunt. Si verò Rex Electus absens,

sens sit, tunc alibi coram Legatis Rei-publicæ Juramentose obstringit. Ita Sigismundus III. in templo Monasterii Olivenfis, propè Gedanum ex Formulâ ab Ordinibus præscriptâ, Jusjurandum præstitit, atq; Diploma Electionis accepit. *Piasec: in Chron: sub Anno 1587.*

XXII. Hic notandum, quod novo Regi Mareschalli caduceos non sublevatos sed submisos præferant: videatur *Piasec: ad Annum 1632.* Literæ etiam ab Eodem sub titulo ELECTI REGIS extradi solent, & Sigillo Cameræ muniuntur; Nisi quod moder: Regi Sereniss: Joanni III. concessum sit Sigillum Magni Ducatus Lithvaniz, idq; ad ipsam tantum expeditionem Moscoviticam. Vid: Act. Elect: Mandata autem, sive Citationes ante Coronationem sub Sigillo aliquo Terrestri extraduntur. Vid: *Constitut: Anni 1632. 1648.*

XXIII. Destinata Majestati Capita

pita ornare Coronis moese antiquus
& Polonis etiam usitatus, delecta ad
istum Actū Cracoviā, cujus Templum
Cathedrale à Vladislao Loctico Anno
1320. Jure Coronandorum Poloniae
Regum, primū dotatum & privile-
giatum est: antea enim in loco mini-
mē tuto Gnesnē coronabantur, teste
*Guagnino in Vitis Princip: & Regum Po-
loniae.*

XXIV. Pridiē Coronationis
Defuncti Regis funus peragitur, ut
Privilegia mortalitatis noscat Impe-
raturus, qui Imperantis cernit sepul-
turam. Casimirus Magnus tamen
1371. demū post Coronationem
novi Regis sumptuosis admodum
expensis Terrae mandatus legitur;
Huic funebri pompae Palatinatum
Vexilliferi, cum vexillis Terrarum sua-
rum adesse monentur. Ad sepulchrum
Ministri Curiae sua frangunt Insignia,
Mareschalli baculos, Cancellarii Sigil-
la.

la. *Vid: pluribus Dn. Fredro, in Henrico
Valesio.*

XXV. Coronandus more Re-
gibus Polonorum consuetudo, pedes, ru-
peculam Casimirianam vulgari no-
mine *Skalka* dictam, visitat, & S. Sta-
nislai à Rege Boleslao Audace, dū
sacra perageret, occisi, reliquias vene-
ratur: Eum procūl dubiō in finem,
ut Deus Sangvinis innocenter effusi
poenam, à Rege Regnoq; avertere di-
gnetur, exemplo Davidis ob eādem
Abneri, 2. *Samuelis* 3. versu 28. Deindē,
ut Reges in principio statim ab effusio-
ne sangvinis abominationem capiant,
nec potestate suā ad oppressionē uni-
us vel alterius innocentis abutantur.

XXVI. Posthac ad solennia Co-
ronationis proceditur. Quod Jus Ar-
chiEpiscopo Gnesnensi juxta Privile-
gium à Casimiro III. Anno 1451. conces-
sum, & à Sigis: I. An: 1507. tum Sigism:
Augusto Anno 1550. confirmatū, *Her-
burtus* in Statut: fol. 89. Rempublicam

nostram (scribit ad Masovios Carn-
covich Episcopus Cujaviensis) sic à Ma-
joribus institutam accepimus, quòd ea
inter nos fratres insignia partita sit.
DD: enim Polonis Minoribus, Fratri-
bus nostris datus est Thesaurus, Coro-
na Regia, Magistratus quoq; nunc ad
illos importati sunt, eò ad Coronan-
dum Reges convenimus, ibi Principes
nostros sepelimus, magnus hic illorum
honor, magnum Dignitatis decus. No-
bis quoq; Majoribus Polonis, id monu-
mentum pulcherrimum, appello ex-
cellentiam Dignitatis, relictum est,
quod penes nos sit Primatus Regni,
non personæ ArchiEpiscopi, quatenus
est ArchiEpiscopus, sed Majoris Polo-
niæ terris attributus, ut nullus Princeps,
præter hanc prærogativam Coronari
queat. *Dist: Carncov: lib. 3. Epist. Illust:*
Viror:

XXVII. Hinc si ArchiEpisco-
pus functionem istam peragere nolit,
vel legaliter impeditus sit, Episcopo
Cuja-

Cujaviensi prærogativa hæc Decreto
Ordinum d: 25. April: Anno 1576. quod
habet allegatus Carncovich lib 3. per-
missa est; quia Cujaviensis in Majori
Polonia, juxta ArchiEpiscopum, proxi-
mum locum obtinet. Sic Stephano Regi
Sacrum Diadema imposuit, memora-
tus Stanislaus Karnkovski, Episcopus
Cujaviensis, eò, quòd Jacobus Vchan-
ski ArchiEpiscopus, Maximiliani par-
tes sequeretur *Piassec: in Chron: p. 2.*
Constantiæ quoq; Regina Coronan-
dæ ritum Sacrum Petrus Tylicki Epi-
scopus Cujaviensis expedit: Cardina-
lis enim Maciejovius nondum adierat
possessionem ArchiEpiscopatus. *Piassec:*
sub Anno 1605. Observandum tamen
hic, quòd, cum durantibus proximæ
Electionis Comitibus, ArchiEpiscopus
Gnesnensis Cellissimus Dominus Ca-
simirus Florianus Dux in Klevvan
Czartortiski fati cederet, meritissi-
mus ille in Patriam Senator Reveren-
dissimus Dominus Trzebicki, Episco-
pus

pus Cracoviensis, Dux Severiæ (præmisâ per Reverendissimum Dominum Gembicki Episcopum Cujaviensem præcustoditione) Serenissimum Regem Joannem III. nominaverit, uti in Actis Electionis reperitur. Sed ante mortem etiam supradicti ArchiEpiscopi per totum Actum, ore istius Viri Gravissimi Respublica locuta est.

XXVIII. Antequam verò Ceremonias Coronandi Regis exponam, de Insignibus Regni aliquid dicere expedit, quod nimirum eadem sub Sigillis & Clavibus, non tantum Thesaurarii, sed aliorum etiam septem Senatorum, Castellani & Palatini Cracoviensis, Posnan: Vilnen: Sendomirien: Kalisien: Trocen: Palatinorum aservantur, & non nisi de consensu omnium Ordinum extraduntur. *Constitut. An. 1576. Confederat. 1668. Pacta Conventa Regis Michael & Joan. III.* Absens ex justâ causâ, clavem mittere tenetur, Defuncti verò Sigillum & claustrum
per

per reliquos aperitur. *Paulus Szerbivius* in Promptuar. Jur. p. 2.

XXIX. Ritus Coronationis Defuncti Serenissimi Regis Michaelis I. hic erat. Postquàm inter Castrensem & Civicam lætitiâ, tormentorum & bombardarum explosiones, urbem Cracoviam (in cujus foro duo Arcus Triumphales variis Statuis & Inscriptionibus ac mixta suavisima Musicalium Instrumentorum harmoniâ venientem excipiebant) sollemnissimè ingressus erat, & altero die rupeculam Casimirianam visitaverat, Festo Michaeli Archangelo dicato, splendide indutus, à Senatu & Equestri Ordine ad Basilicam Cracoviensem, solenni Processione deducebatur. Insignia, hoc est Corona, Sceptrum, Pomum aureum, & Gladius evaginatus (quæ aliàs Senatores atque Ensisferum Regni, quibus hoc officii est, prætulisse legimus) per Illustrem Dominum Szmoling Præfectum Stabuli Regni, ac Magnifi-

gnificum Dominum Wolff, Capitaneum Felinensem ante ingressum Regis ad Altare apportata, Reverendissimo Domino Archi-Episcopo Prazmowski tradebantur, qui Eadē in Altare deponebat. Coronandus, ab Episcopo Cracovien: & Cujavien: exceptus & ad Archi-Episcopum, cui Reverentiam faciebat, deductus, locum inter dictos Episcopos medium capiebat. Postquā summus Præsul cum Collegis suis ex Pontificali Romano Regem ad pietatem & ad benè tractanda Reipublicæ gubernacula monuisset, Idem genua flexus manum Archi-Episcopi osculabatur, votumque ex formula prælectā faciebat. Porro de servandis & manutenendis Pactis Conventis (quæ prius legebantur) Juramentum, tacto digitis Evangelio, præstabat, & à principio usque ad finem Litanix (impertiente interim Archi-Episcopo cū Collegis benedictionem) prostratus humi, ad rubrum holosericum jacebat.

bat. Tandem Serenissimus Rex pallio & veste exutus, ab Archi-Episcopo Oleo Sacro in manu dextrā ad cubitū, & in Scapulis inunctus, iterumque indutus, & posthac in Sacello ubi Zadzic Episcopus Cracoviensis & Cancellarius olim Regni resurrectionem expectat, per Mareschallos Regni, & Magni Ducatus Lithvanix Sandaliis, tunicā, Chirotecis, quæ auro, argento, gemmis, Lapidibusque pretiosis fulgebant, vestitus, à Senatoribus & Officialibus (inter quos Illustris Dominus Sieniawski Vexillifer Regni, uti antehac circa ingressum, vexillum Regni Aquilā ex Auro argentoque texta atque insignibus Regiis splendidissimum præferebat) ad Thronum medio templo ordinatum ducebatur, ubi supplex faciem advertens Altari Missam audiebat. Postea iterum ad Altare adducto Archi-Episcopus Gladium ad dextram inferebat, eumque ab Illustri Domino Bielenski Ensisfero Regni ad

ad vaginam reconditum, lateri Regio accingebat. Cinctus, asurgendo denudatum gladium bis in crucem vibrabat, atque illum cum ad sinistrum detersisset brachium, vaginæ intrudebat. Deinde Archi-Episcopus genua flexo, Diadema imponebat, quod reliqui Episcopi unâ preñsum manu eousque tenebant, donè Coronator preces absolveret, qui porro Dextram Regis Sceptro, Sinistram aureo Pomo implebat. Asurgenti gladius solvebatur, atque Domino Ensisero Regni ad præferendum tradebatur. Tandem Serenissimus in medio Archi-Episcopi & Præfulis Cracoviensis ad Theatrum illud supra dictum ducebatur atque ita (sic venia verbo) inthronisabatur. His peractis, Archi-Episcopus se iterum ad Altare recipiebat, atque TE DEUM LAUDAMUS exordiebatur. A quo post Hymnum finitum, recedens, ad Altare confidebat. Quo etiam Serenissimus Rex veniebat, ibidemque sæpius

piùs memorato Archi-Episcopo supplex factus, aurû offerendo, manû deosculabatur. Confessione dein Archi-Episcopo factâ, Sacrosanctum Christi Corpus accepit. Solennitatibus istis absolutis, Archiepiscopus omnibus Benedictionem impertiebat, & Illustrissimus Dominus Branicki Marschallus Curia Regni, clarâ voce exclamabat, VIVAT REX MICHAEL, quam populus magno cum fœnore reddebat. Postremò ab Illustrissimo Domino de Raciborsko Morsztyn Supremo Regni Poloniae Thesaurario de Throno Regio, Nummi Misiles in populum erogabantur, atque ita Coronationis Actui Coronis imposita est.

XXX. Dùm ad Palatium Coronatus deducebatur, tormentorum sonabant tonitrua, ac ibidem designandæ causæ lætitiæ, convivium sumptu Dapumque numero prorsus Regale habebatur, ubi Serenissimus ad Mensam eminentiorem se contulit, & in capite ejus-

ejusdem confedit, cujus dextram Nuntius Summi Pontificis & Legatus Augustissimi Imperatoris Illustrissimus Dominus Comes de Schafgotsch; Sinistram Regia Mater & Conjux modò dicti Comititis occupavère, porrò ad Mensam à dextra parte Aulae DD. Senatores, aliique Regni Proceres Ordine accumbebant: è Regione autem Uxores, aliaq; Illustres foeminae, fruebantur epulis. Interim promiscuo vulgo in Regio isthoc Palatio, tres integri ferarum & Altilium vario genere facti & asfati boves, cum aliquot Cerevisiae doliis, in prædam cessère. Trahebatur illud Convivium usque ad seram vesperam, ubi tandem artificiosos ignes spectabantur. Atq; sic istius diei solennitati litatum est.

XXXI. Die 30. Septembr. Rex maximà cum solennitate & pompà Equo ad forum vehebatur, & postquam in Curia Civitatis Regio indutus erat ornatu, pedes ad editum solum hunc in-

finem

finem pulcherrimè juxta Prætorium factum veniebat, ubi Magistratus subjectionem Urbis testabatur, & in argenteà patinà, claves portarum Omnium deauratas tradebat. Adhuc de Throno Illustrissimus Dn: Olszovvski Regni Vice-Cancellarius respondebat; Gratiàm Magistratui declarando Regiam pronuntiandoque rotam Juramenti, quod Universi Consules genua nixi erectis ad Cælum digitis, præstabant, & munus mille Vngaricalium Sacræ Regiæ Majestati offerebant, clavesq; memoratas recipiebant. Postea Serenissimus Rex Sceptro & pomo aureo DD: Senatoribus tradito, nudatum vaginà ensẽ ab Illustri Domino Biellenski Ensisfero Regni, accipiebat, & octodecim viros levi inter scapulas ictu ad Equitum auratorum ordinem evehebat, ut prospero Antecessorũ Exemplo significaret, tam patulam effusamq; clementiam fore, quàm nudus apertusq; ensis, ac ut in mitescente.

à Re

à Regali dextrâ gladio discerent subditi, nihil sævum formidare, sed benigna omnia sperare. Prædictus Illustrissimus Dominus Thesaurarius Regni, uti in solenni ab arce processione, ita nec minùs à Theatro, nummos aureos argenteasq; in populum spargebat. Tandem Serenissimus Rex ad aedes quasdam è Diametro sitas se conferebat, ubi ab Illustrissimò Domino Brannicki Curia Regni Marschallo lautè excipiebatur, & flammæ fusiles atq; ignes festivos, qui inter duos Pyramides ardentes ad aëra mittebantur, spectabat. Reverso ad arcem Rege, tormenta detonuère. Et sic quidem etiam huic festivitati finis imponebatur.

XXXII. Non ingratum, credo, erit Lectori, si pro Conclusionè annotationem, quomodo altè memoratus Rex, non inusitato Antecessoribus suis exemplo, aureum vellus acceperit. Die 6. Octobr: nomine Augustissimi Imperatoris Leopoldi I. tanquàm Dispensatoris,

voris, Hispaniarum Regis, Comes de Harrach in Camerâ Regiâ, Serenissimo (qui ad mensam coram figurâ Crucifixi Salvatoris genua flexus, verbo Regio promittebat, se Ordinis illius Conditiones, præmissâ de nonnullis in favorem Coronatorum Capitum dispensatione, servaturum) aureum vellus conferebat. Actis à Rege ipso gratiis, & celebratâ à Reverendissimo Domino Episcopo Cracoviensi missâ, Illustrissimi DD: Comites de Schafgotsch & de Harrach, lautissimâ cenâ excipiebantur, quâ durante, Archangelus Michaël ante Palatium Regium igne artificioso exhibebatur.

CAPUT. IV.

DE REGINALI MAJESTATE.

I.

Gravissimos Principis labores egere
ad miniculis, ut domesticâ curâ vacare
in commune consulat, rectè judicat
C nun-

nunquam tacendus Tacitus. Quod porro honestius consorie mentis levamen, quam assumere conjugē prosperis dubiisque Sociis. *Annal: Lib: 12. cap: 5.* Regis autē conjugium ad Reipublicæ Statum amplificandum, vel diminuendum, plurimum habet momenti. Reges quippè, ut ceteris solebat Rex Alphonsus, sunt Spem Regnorum, & sic non tam Regum, quam Regnorum Interesse in eo versatur, qualem Rex Uxorem ducat. Quamvis verò gens Polonorum libera, non ex cunis Dominum expectat, neque unius formæ hereditas sit, non tamen adeò diversa est Domus Principis & Reipublicæ, quò minus eidem matrimonio Regis magnum sit politum momentum. Ideò Rex Poloniarum neque conjugium absque Senatu, neque votium absque iustis causis querit, sed etiam *Pacta Conventa Stephani Anno 1572.* Succesorumque. Hanc ipsam causam prætexuit Rex Vladislaus, excusans Regi Magnæ Britanniae, quòd Soror

sua & Electoris Palatini Friderici filiam, dissentiente Senatu, Uxorem ducere non potuisset.

II. Reginalis Majestatis Inauguratio sit præsentē, deducente, & postulante pro eā Rege, loco, ut suprà, nimirum Cracoviæ, juxta morem & Leges antiquas. Coronatio tamen Serenissimæ Cæciliæ Renatæ Anno 1637. Varsoviæ peracta est, Proximo dein Anno 1638. constitutum est, ut Regina etiam Cracoviæ coronarentur. Quæ verò Lex Anno 1670. ex consensu omnium Ordinum dispensata, & Serenissimæ Eleonora Maria, ex Augustæ Austriæ Domo, septima Polonorum Regina, itidem Varsoviæ in templo S. Joannis, solennibus cum Cæremoniis, à Reverendissimo Dno Prazmovski Archiepiscopo Gnesnensi unctæ & coronata est, qui ejusdem Majestatis caput Regni Diademate cinxit, dextram sceptro, ac sinistram pomo aureo implevit.

III. Habet Regina suos Officiales, ut Mareschallum & Cancellarium, aliosq;.

IV. Impensæ omnes in Aulam Ejusdem, à Rege suppeditantur. Quo defuncto, posthâc de suo, ac de rediti- bus eorum bonorum, quæ Rex ipsi consensu Reipublicæ, dotis & donatio- nis propter nuptias nomine, attribuit, sese cum universo Comitatu, sustentat, donec extrâ Regnum ad alia transeat vota. Si verò inscriptorum sibi bono- rum non sit facta compos, tunc Viduæ in bonis Regalibus Provisio annua, assecuratur, exemplo Serenissimæ Lu- dovicæ Mariæ *per Confæderat. Anno 1648.* & altè memoratæ Serenissimæ Reginæ Eleonoræ Mariæ, cui post fata Serenissimi Mariti ducenta & viginti florenorum millia, *per Confæderat. Anni 1674.* promissa, & denuò per Pacta conventa assecurata sunt, non com- putando in eandem summam donum nuptiale annuum, ex salifodinis Cra- covien-

coviensibus, scilicet duo millia unga- ricalium, quæ Eidem *juxta Constitut. anni 1670.* (ubi jus reformatorium ha- betur) competunt.

CAPUT V. DE ORDINE SE- NATORIO.

I.

Imperator Tiberius post fata Augu- sti, variè diserebat de magnitudine Imperii, se experiundo didicisse, quàm arduum, quàm subjectum fortunæ re- gendi onus. Senatus igitur neces- sitatem, & utilitatem, Imperator in L. human. C. de LL. innuit. Benè, in- quiens, cognoscimus, quod cum ve- stro consilio fuit ordinatum, id ad bea- titudinem nostri Imperii, & ad no- stram gloriam redundare. Quin & Deus ipse consilio non vacat, sed inter nomina magna Filii sui benedicti po- nit,

nit, ut Consiliarius vocetur. *Fr. Bacon.
de Verulamio in Sermon. fidel.*

II. Proindè in Polonia etiam, ut
Consilia ad salutem Reipublicæ, & Ju-
dicia ad justitiæ & æquitatis trutinam
dirigerentur, antiquitus constitutum
est, ut Rex prudentes sibi adscisceret
Consiliarios, eosque non nisi juratos,
ad amplissimum Ordinem admitteret.
Semel autem placiti pro æternis ser-
vantur, perpetuum enim hoc munus
est, quoad quisque vivit, cærtis anne-
rum honoribus & Magistratibus, par-
tim Ecclesiasticis, partim Secularibus,
quorum Ordinem & Numerum no-
visimum hic exhibeo;

ARCHI-EPISCOPI.

Gnesnensis,
Leopoliensis.

EPI-

EPISCOPI.

Cracoviensis.
Cujaviensis & Pomera-
niæ.
Vilnensis. 1 Alterna-
Posnaniensis. 1 ta.
Plocensis.
Varmiensis. *Alterna-*
Luceoriensis. *ta*
Præmisliensis.
Samogitiæ.
Culmenfis & Pomesa-
niæ.
Chelmenfis.
Kijoviensis & Czerni-
choviensis.

C 4

Ca-

Camenecensis.

Smolenscensis.

CASTELLANUS

Cracoviensis.

PALATINI.

Cracoviensis. } Alterna-
Posnaniensis. } ta.

Vilnensis.

Sendomiriensis.

Castellanus Vilnensis.

Trocensis.

Siradiensis.

Castellanus Trocensis.

Palatinus Lenciciensis.

Capitaneus Samogitiæ.

Pal.

Pal: Brestensis.

Kijoviensis.

Inoulodislaviensis.

Rusfiæ.

Wolhyniæ.

Podoliæ.

Smolenscensis.

Lublinois.

Polocensis.

Belzensis.

Novogrodenfis.

Plocensis.

Vitepscensis.

Masoviæ.

Podlachiæ.

Ravensis.

Brzesciensis.

C 5

Cul-

Culmenfis.
 Mſcislavienfis.
 Margeburgenfis.
 Braclavienfis.
 Pomeraniæ.
 Minſcenſis.
 Czernichovienfis.

CASTELLANI MAJORES.

Poſnanienfis.
 Sendomiriſis.
 Kalifiſis.
 Voyniciſis.
 Gneſnenſis.
 Siradienſis.
 Lencicienſis.

Samo-

Samogitiæ.
 Breſtenſis.
 Kijoviſis.
 Inoulodislaviſis.
 Leopoliſis.
 Wolhinia.
 Camenecenſis.
 Smolenſcenſis.
 Lublinenſis.
 Polocenſis.
 Belzenſis.
 Novogrodenſis.
 Plocenſis.
 Witepſcenſis.
 Cernenſis.
 Podlachia.
 Ravenſis.

C 6

Brze-

Brzesciensis.

Culmenfis.

Mscislaviensis.

Elbingensis.

Braclaviensis.

Gedanensis.

Minscensis.

Czernichoviensis.

CASTELLANI MINORES.

Sandecensis.

Medirecensis.

Visliciensis.

Biecensis.

Rogosnensis.

Radonicensis.

Zavi-

Zavichostensis.

Lendenfis.

Sremenfis.

Zarnowienfis.

Malogostensis.

Vielunensis.

Præmysliensis.

Haliciensis.

Sanocensis.

Chelmenfis.

Dobrinensis.

Polanicensis.

Præmetensis.

Krivinensis.

Czecheviensis.

Nachensis.

Prospiriensis.

Biechoviensis.

Bidgo-

Bidgostiensis.
 Bræsinensis.
 Krusvicensis.
 Osviecimensis.
 Camenensis.
 Spicimiriensis.
 Innovlodensis.
 Kovaliensis.
 Santocensis.
 Sochacoviensis.
 Varfaviensis.
 Gostinensis.
 Visnensis.
 Raciosensis.
 Sieprcensis.
 Wyfogrodensis.
 Ripisensis.
 Zakrocimensis.

Ciecha-

Ciechanoviensis.
 Livenfis.
 Stonscensis.
 Lubaczoviensis.
 Konariensis Terræ Si-
 radiensis.
 Konariensis Terræ Len-
 ciciensis.
 Konariensis Terræ Cu-
 javiensis.

OFFICIALES ORDINIS SENATORII.

Mareschalcus Regni Po-
 loniæ Supremus.
 Mareschalcus M. D. L.
 Supremus.

Can-

Cancellarius Regni.
 Cancellarius M. D. L.
 Vice-Cancellarius Regni.
 Vice-Cancellarius M. D. L.
 Thesaurarius Regni.
 Thesaurarius M. D. L.
 Marechalculus Curiae Regni.
 Marechalculus Curiae M. D. L.

III. Observantia erga Sacrorum praesides, eis prima in Senatu subsellia detulit, & praecipuas Reipublicae partes curare iussit. *Ossolinski in Oratione ad Urban. VII.* In Comitibus quidem Lublinensibus sub Rege Alexandro certatum est, inter Proceres Ecclesiastici atque:

atque Politici Ordinis de Loco in Senatu: contendebant enim hi, ut Episcopi alterum latus Regis sibi concederent, alterum verò vel dextrum sanè ipsi tenerent. Post longam tamen contentionem Rex, controversiam tandem ita diremit, ut Episcopis suae manerent praerogativae, & utrique Regio lateri assidendi Jus haberent. *Damaleu. Varta in Serie Archiep. p. 276. Neugeb. in Hist. Reg. Polon.*

IV. Sigismundus Augustus in Comitibus, dicto Loco scilicet Lublini habitis, ubi unio seu Conjunctio Lithvaniae cum Polonia finem sortita est,

— — — — —
 dum paribus se legibus
 ambae

Invictae gentes, aeterna in foedera mittunt.

Ordinem Senatûs Regni constituit, nonnihil ab antiquo mutatum. *Neugeb. sub Sigism. August. de quo infra.*

V. In Comitibus Regni Generalibus solent deputari XVI. Senatores, unus
 ex

ex Episcopis vel etiam Archi-Episcopis ad semestre, unus ex Palatinis, duo ex Castellanis, eo ordine, uti in Senatu sedent. *Constitutio anno 1576.* qui ad latus Regium, ne quis scrupulum habeat de usurpando Dominio contra Leges Regni. *Constitut. ann. 1607.* & quidem pro quolibet anni parte quatuor, residere debent, juxta *Constitut. Anni 1641. p. 37.* nam antehac conjunctim denominabantur, & non tantum Spirituales, sed etiam seculares ad semestre residere tenebantur. De Salario Eorundem Legatur *Constitutio Stephan. Anno 1576. p. 276. p. 277. An. tamen 1649.* propter insolentiam & excessus Cosacorum, etiam ex Nobilitate & quidem ex singulis Palatinatibus unus, ad Residentiam penes latus Regium, obmundam designatus est. Hi ipsi Residentes, quidquid statuerunt, vim legis habuit. Vid. *allegata Constitut. An. 1649.* Antiquius exemplum in *Constitut. An. 1590.* reperitur. Designati ad Resi-

Residentia Senatores, tenentur suo officio satisfacere, sub poena mille marcarum, *Sigis. III. Constitut. An. 1607. p. 31.* quæ tamen poena in proximè sequentibus Comitibus, aucta est & duplicata. *Constitut. Anno 1609. p. 889.* Spirituales verò sub multa sex mille Marcarum, de quo pluribus in dict. *Constitut. An. 1607.* Poenam hanc succumbunt, si Senator Spirituales per semestre, Secularis per quadrimestre, non continuo resident. *Constitut. Anno 1641.*

VI. Licet autem extra illos Deputatos, cuilibet Senatori in Aula Regia residere, & consiliis interesse. *Steph. Anno 1576. p. 276.* Senatores in Consilio presentes, & consentientes, ad consulta subscribenda obligantur. *Per Constit. Anni 1641.* Ratio dein eorundem Consultorum, post vota Dominorum Senatorum, in facie totius Reipublicæ reddenda est, de quo vid. *Constit. Anni 1576. 1607. 1641.*

VII. Hic notandum, non licere Senato-

natori, sine consensu publico migrare
 è finibus, quo de *in Constit. Anno 1613.*
Et Confed. An. 1668. exempla inveni-
 untur, ubi, ut valetudinis curanda
 causâ fines Regni egredi possent, con-
 sensum publicum impetrârunt. Sicut
 olim apud Romanos Senatori, non ni-
 si exquisitâ Principis Sententiâ extra
 Italiam abire licebat *Tacitus Annal. 12.*
cap. 23.

VIII. Archi-Episcopos & Episco-
 pos in Polonia Nobili oportet, ut sunt
 genere, eosque Rex Constituit, sum-
 mus verò Pontifex confirmat. Hos
 tamen de plebeio sanguine orti, do-
 ctrina & fama virtutis vicit, ut à Ponti-
 fice, à quo Prælatus & Post Cardinalis
 creatus fuerat, tandem moriente (men-
 te Pontificio) Episcopo Varmiensis,
 Eundem Episcopatum obtinuerit. *Il-
 lustrissimus Dn. Fredro in Henrico Vale-
 rio p. 133. & 134.*

IX. Observandum hic venit, quod
 Episcopi Abbatiarum & Præpositura-
 rum

rum Regularium incapaces simul sint,
 excepto Archiepiscopo Leopoliensi,
 Episcopis Præmisliensis, Samogitia,
 Culmenfis, Kijovienfis, Camecenfis,
 hinc Reverendissimo Domino Ol-
 szowski, Præsuli Culmenfi Anno 1667.
 ex primis vacantibus Abbatia, vel Præ-
 positura promissa, & à Serenissimo
 Rege Michaeli Abbatia Andrzejovien-
 fis collata est, quod verò Anno 1658.
 Episcopo Luceorienti Abbatia Siecie-
 chovienfis concessa, in consequentiam
 trahi non debet, dicta *Constitut. Anno*
1658.

X. Nullus Spiritualium Cardina-
 latum ac Legationes Pontificis Roma-
 ni, sine Regis ac Senatûs consensu am-
 bire potest. Hinc ad removendos com-
 petentiarum scopulos, Rosa Archi-
 episcopus Gnesnensis, cum Sbigneo
 Episcopo Cracoviensi, & Cardinali
 alternis diebus ad consilium vocaban-
 tur, Alexander in Conventu Generali
 Pericoviensi, Anno 1451. *Przylusius lib.*
cap. 3. & 4.

XI. Ultrà commune autem Senatorium munus curamque Reipublice totius, habent Senatores peculiaria, pro diversitate Magistratuum Spiritualium quidem Senatorum Archiepiscoporum & Episcoporum officia vulgo nota sunt.

XII. Archiepiscopus Gnesnensis Primas Primusque Princeps Regni nuncupatur. Sublimitatem illam Primatiam primus Regno intulit NICOLAUS TRABA, Archiepiscopus Gnesnensis à Concilio Lateranensi dux Anno 1419. *Varta* in serie Archiepiscop. p. 12. Titulum LEGATINATI, juxta *Cromerum* lib. 7. ab Innocentio III. primus obtinuit Henricus Kierlicius Theodoricus Ducis Boenensis ex Eydoria Polona Filius, post se suisque Successoribus. *Cellarius* in *Descriptione Polonia* p. 215. Id tam de illo solo debere intelligi, allegat *Damalewicz* *Varta* in serie Archiepiscop. Gnesnensium p. 279. Nam usque

& Titulum perpetuum Joannes de Lasko sive Laski, tempore Julii II. Papæ in Concilio Lateranensi quinto (ad quod Regis Sigismundi Orator fuit) sibi ac Successoribus Anno 1515. per Privilegium, quod habet *Damalewicz* in serie Archiepiscop. Gnesnensium p. 9. acquisivit. Vid: *Paproccius* in Opere Stemmaturum p. 464. *Starowolski* in Elogiis p. 6. Eminent insuper aliis Archiepiscopus prærogativa *Primò* Mareschallus ejus (qui semper ex Senatoribus Regni de Castellatorum Ordine est ac curram Archiepiscopi eques præcedit) in Aula Regiæ insigne suum, seu baculum versus terram, nisi Rege præsentem, non dimittit: adeò, ut Eidem, absentibus aliis Mareschallis fas sit levato scipione, Regem in Comitibus publicè prodeuntem antecire, apud quem Uchanski suâ ætate hanc prærogativam in usu fuisse, graviter asseverat, docente *Damalewicz* *Varta* in serie Archiepiscop. p. 17.

Secundò Eidem Signum Crucis præferatur, quod in Senatu Cruciger adstantellæ tenet. *Tertiò* exitinere ad Palatium tendenti, Rex salutandus obviam mittit Succamerarium Regni, vel aliquem ex præcipuis Aulae Officialibus usque ad inferiora graduum, Marschallus Curiae ad caput Eorundem ipsum præstolatur, tandem jam vicino sibi, Rex aliquot passus it obviam. In literis dat Eidem Titulum: Reverentissimo in Christo Patri. *Quartò* antequàm ferculis instruat mensa Archiepiscopalis, tympana sonora pulsantur.

Quintò, ab Episcopis vel eorum Officialibus provocatio est ad Archiepiscopum, & ab ipso Leopoliensi ad Gnesnensem, quia hic (ut supra dictum) Legatus Natus. Vid. pluribus *Varta*.

Sextò. Quod etiam Privilegium eundem monetæ Archiepiscopi habeant, recenset sæpè citatus *Varta* p. 28.

Ad

Ad Celsitudinem autem Primatiale Regni & Magni Ducatus Lithvaniae novissimè O L O R OLSZOVIANUS fortunato veriùs meritum, quam alarum remigio provectus est. Singulares Viri hujus virtutes, singulari etiam modo Pallium Archiepiscopale acquisiverunt. Lex enim pro hac vice Sigillum Camerae validum esse jussit. Vid. Acta Electionis noviss.

XIII. De Episcopo Cracoviensi notandum est, quod sit Dux Severiae, & ordinatione URBANI V. Academiae Cracoviensis Cancellarius. *Starovolskius* in laude Academiae p. 7. Historici (referente *Paproccio* pag. 698.) asserunt, quod statim ab initio fuerint Archiepiscopi Cracovienses. Sed Basko Custos Posnaniensis scribit, quod Episcopatus penes Cracovienses, Archiepiscopatus penes Gnesnenses fuerit, & demùm tempore Casimiri Monachi Anno 1046. Aaron petens confirmationem & Sacrum à Benedicto IX Papa, hunc

D

hunc honorem Ecclesiæ Cracoviensi acquisiverit, uti patet ex epistolâ quam allegat *Paprocus* ibidem. Post illum fuit *Lampertus Polonus*, qui existens ex potenti familiâ, non statim misit pro sacro, ideoq; etiam decus Archi-Episcopale Cracoviensi Ecclesiæ perdidit. Quod tamen Antistites *Pallio Margaritis* distincto sacris operantes utantur, testatur ex *Cromer. lib. 7. Damalevicius Varta* in serie Archi-Episcop. *Gnesnensium* p. II. & *Jonston. Polyhist. sub Friderico II. p. 890.* Notandum hic, quod cum Episcopatu Cracoviensi, etiam Archi-Episcopatum *Gnesnensem* *Fridericus Princeps Alexandro VI. & Petrus Gamratus Paulo III. ac Bernhardus Maciejowski Paulo V. indulgente* tenuerunt. Episcopo huic *Cancellaria Regia* Titulum Admodum Reverendo *Przewielebnemu*, reliquis verò Episcopis Reverendis inscribit.

XIV. PLOCENSIS Antistes est

Bul-

Bukoviensis Territorii Supremus Princeps, nec ab illo datur provocatio ad Regem. *Szarowskius* in *Descript. Pol. sub Masoviâ.*

XV. VARMIIENSIS est Præses Terrarum *Prussiæ*, habens sub se Nobilitatem ab omni Regionum Magistratum Jurisdictione exemptam, sicut Cracoviensis in Ducatu *Severiz.*

XVI. CULMENSIS Episcopus olim *Varmiensi* fuit Superior, teste *Damale. Varta* in ser. ArchiEp.

XVII. PALATINI munera sunt, esse Ducatorem Copiarum suæ Satrapiz in expeditionibus bellicis, indeq; nomen habet Lingua vernaculâ, ut *Wojewoda* vocetur, quasi Dux belli sive Copiarum. In Conventibus Nobilitatis præsidet, pretia rebus venalibus imponit, ponderum & mensurarum curam gerit. Judæorum etiam patrocinium & Judicia ad Eundem pertinent. Habent suos Vice Palatinos Juratos, qui possessionati sint, o-

portet.

D 2

XVIII.

XVIII. Proximum à Palatinis honorem obtinent CASTELLANI, nisi, quòd Cracoviensis Castellanus à tempore Boleslai Krzywousti, primas obtinet, & confesfu suffragioque omnes Palatinos anteit. Palatini Cracoviensis & Posnaniensis alternis inter se vicibus priora & posteriora loca occupant. Porro Castellani Vilnensis & Trocensis, ac Samogitiæ Capitaneus inter Palatinos eminent: Notandum hic, quòd Cancellaria Regia Castellano Cracoviensi tanquam primo inter seculares Regni Senatores, & Palatino Vilnensi, tanquam primo in Lithvania Senatori, titulum *Illustris Jasnie Wielmozni* inscribit. Aliis enim Palatinis & Castellanis Majoribus tribuitur à Rege titulus *Magnifici Wielmozni*, Minoribus Castellanis Generosi Vrodeni. Castellani quasi Legati sunt Palatinorum & Ductores Nobilitatis, sub suo quisque Territorio. Inter Castellanos verò Majores & Mi-

& Minores hæc est differentia, quòd illi (exceptis nonnullis) à Palatinatibus: hi à Terris denominentur. Discrimen quondam inter ipsos majus fuit, ita, ut minores interdum etiam subierint munus nuntiorum Terrestrium. Sed usus hodiè illos cum cæteris exæquavit. In Lithvaniâ tamen non est mos, minores Castellanos creare, prout in Poloniâ, nam qualibet Satrapia duos tantum Senatores, Palatinum & Castellatum habet. *Starowolskius* in Descript. Polon. sub Lithvaniâ. Quilibet ex hiscè Dignitariis, in Palatinatu vel Terrâ suâ habeat possessionem veram. Palatinatus & Castellaniæ nec inter se sunt compatibiles, nec ibidem cum Capitaneatu vel alio quocunque officio, excepto Palatinatu & Castellania cum Capitaneatu Cracoviensi. *Casimir. III. in Conventa Nieszou.* Anno 1454. *Sigis. I.* An. 1538. & *Sigis. August.* An. 1562. vid. *Statuta Lascei & Herburti.* Nullus etiam Castell-

Stellanus potest esse Burgravius Cracoviensis, cum cujuslibet Castellani præsentia in expeditione Generali opus sit, Burgravius verò in Castro Cracoviensi adesse teneatur. *Constitut. an. 1562. p. 23.*

XIX. Cum Regis Regniq̃ue amplitudo requirat, ut sint aliqui singulares Magistratus, ideoq̃ue de iis speciatim agere, non abs re erit, & primò quidem de Supremis Regni & Magni Ducatus Lithvaniz Mareschallis. Potest officium hoc Viris de quacunque Terrâ, dum modo singulari prudentiâ subnigis, conferri, juxta *Casimir. III. anno 1454.* Juramentum, quod præstant, refert *Zawacki in Compend. Polon. cap. 5. fol. 55.* Incumbit iisdem, ut in loco Conventus Generalis, tam sub Rege & in Aulâ Regiâ, quam sub Inter Regno omnia in tuto ac tranquillo sint. Coercendi ergò & puniendi facinorosos, etiam ultimo supplicio, Potestatem habent, estq̃ue Eorundem forum ultimæ ferè Instantiæ, & cum aliqua est causa

majo-

majoris momenti, non per viam Appellationis, sed Informationis sententia Regia exposcitur. Habent præterea facultatem præstandi silentium, faciendique copiam dicendæ Sententiæ, Legatos extraneos introducendi, moderandi Pompis publicis, diversoria distribuendi, imponendi rebus venalibus pretia, undè etiam tributum Forale ipsis provenit. Quæ & alia munia, iisdem injuncta sunt, ab Alexandro in Convent. Petricoviens. anno 1504. Quamobrem ob tot curas officium hoc, cum aliis incompatible est, ordinatione *Sigis. August. anno 1565. p. 84.*

XX. CANCELLARIORUM munere antiquitus soli ferè Sacerdotes functi sunt, utpotè, qui Barbaris istis sæculis soli ferè literarum cognitionem habuerunt, adeoque illis officiis Præfecti sunt, quæ sine literarum adminiculo obiri nequiverunt. *Menzamban. de Statu Imper. Roman.* Jam pridem verò Poloniæ Graciâ, simul &

Latio pullas aut spretas Musas, apud
comiter habent. Hinc postea Lege cau-
tum est, ut unus ex iis sacri, alter pro-
fani Ordinis haberetur, propter actio-
nes, quæ interdum tales eveniunt,
quod Spirituali personæ Executionem
committi non conveniat. *Sigis. Cra-*
covie anno 1507. Secretariis, Scribis,
Sacerdotibus, Concionatoribus Auli-
cis, Cæremoniisq; Ecclesiasticis, præ-
fertim is, qui est de Ecclesiastico Ordi-
ne, moderatur. *Krzyśtanowicz de Sta-*
tu Regni Poloniae. Majores verò Episco-
patus, Gnesnensis, Cracoviensis, Vla-
dislaviensis, Posnaniensis, Varmiensis,
Plocensis, cum officiis Sigillorum Re-
gni, sunt incompatibiles. *Alexander*
Petricovie anno 1504. Hinc tempore
Sigis. Augusti, in Comitibus, Macieio-
vius contra Leges sub proximis Regi-
bus latas, Cancellarius simul & Anti-
stes Cracoviensis esse arguebatur. *Do-*
minus Pastori, in Flor. Polon. Lauren-
tius etiam Gembicki existens Episco-
pus

pus Culmenfis, Cancellarium anno
1608. assequebatur, & postea anno
1610. Episcopus Vladislaviensis deno-
minabatur, & nihilominus utramque
dignitatem per tres annos retinebat,
tandem, cum in Comitibus anno 1613.
Status & Ordines Regni præprimis ve-
rò Sigismundus Miskovvski Mare-
schallus hoc ægrè ferrent, Cancellaria-
tu cedere coactus fuit. Nec minus Se-
culares Palatinatum aut Castellaniam
accipientes tenentur Sigillo renuntia-
re. Idem *Alexander Petricovie* anno
1540. Ante hac Cancellarii & Thesau-
rarii non habebant Locum in Senatu,
sed in Comitibus Lublinensibus, cum
assignaretur ejusmodi Magistratibus
Lithvanicis in Senatu locus, quem in
Lithvaniâ habuerant, Polonicis quoq;
ea prærogativa merito concessa est.
Piascius sub anno 1807. Rotam Jura-
menti ipsorum refert *Zawacki* cap. 2.
tit. 7. Cancellarii & ProCancellarii
munus alternatis vicibus penes Episco-

pos; & parutriusque est autoritas & potestas, excepto, quod Supremus sit majoris, ViceCancellarius minoris Sigilli Custos, & hic non nisi illo absente, Assestorialia exerceat Judicia, in quibus causæ Civiles & Fiscæ, omnesque aliæ, quæ ad Regiam Jurisdictionem pertinent, cognoscuntur. Cum Reges ipsorum ore in occurrentibus negotiis loquantur, manuque in consignandis utantur, rectè à *Przylusfo* fol. 200. oculi, mens, lingua, & manus Principis dicuntur. Officio huic major pars curarum Principis incumbit, per quod maximâ potestatem suam, hoc est beneficam vim Deo propriâ exercet. Cû ergo Reipublicæ plurimum interfit, huic dignitati Viros omnium doctrinarum virtutumque genere instructissimos præfici, singulari lege cavit, Cancellariatum, non nisi ex consilio Senatorum, in publicâ Comitiorum facie conferendum esse. *Alexander in Convent: Petricep. anno 1504.*

XXI. THESAURARIUS est promus & condus Thesauri Regni & Magister Officinæ monetariæ, unus in Regno, alter in Magno Ducatu Lithvaniz. Traditur autem Thesaurus per quatuor Dignitarios, qui regestrum ejus conscribunt atque unum Regi, alterum Thesaurario dant, tertium ipsi asservant. *Sigis. August. anno 1563. Szerbitius in Statut. p. 28* Juramentum ejus refert *Zawacki cap. 2. tit. 7.* Sub dicto Sigismundo Thesaurariatus aliarum Dignitatum capax erat, sed Idem Rex incompatibilem declaravit. *Constit. anno 1567.* Ad excipiendas Thesauri rationes solent in Comitibus nonnulli ex Ordine Senatorio atq; Equestri deputari.

XXII. Proximè Thesaurarios in confesso Mareschalli Curiz sequuntur, qui absentibus supremis, ea omnia, de quibus suprà actum est, negotia, administrant.

CAPUT VI.

DE ORDINE EQUESTRI
sive NOBILITATE.

I.

Tertium in Republicâ nostrâ Ordinem constituit Nobilitas, ad regimen & defensionem cæteræ multitudinis segregata.

II. Nobilitas nova Regiæ potentia, ex consensu Comitiorum, Opus est; Antiqua verò temporis solius. Creatis Nobilibus vel indigenis Rex officia & beneficia ad tertium confert progeniem, neque eosdem Legationibus obeundis denominat, exceptis illis, qui de Bello optimè meruerunt, & qui tam vitâ quàm substantia Patriam juvaverunt, vel juvabunt. *Pacta Conventus.*

III. Fastigium Equestre populi Poloni

DE ORDINE EQUESTRI. 85

lonipulcherrimum est. Quamvis enim nonnulli Dignitate præcellant, Jure tamen nihilominus cum aliis æquali continentur. Ordo ille Seminarium Senatus est, indè ad Primatiale Crucem, Cancellarii Sigillum, Scipionem Marefchalli, Clavam belli, ad Tiaras curulesque evectos submisso capite & de genu populus veneratur. Magni Eorum animi, magnis honoribus fiunt. Judices Generales supremum ad Regni Tribunal è media Nobilitate deligimus, qui Majestate ferè Regiâ decernunt; venerationi sunt, & quos Prætores fecimus; miramur, ut verbis utar felicitis illius Censoris, utpotè cujus censuram de eligendo Piasio Respublica campi Electoralis Domina optimam censuit.

IV. Nullum in Poloniâ Comitum Ducumvè discrimen est: illos enim ab externis Principibus oblatos titulos, nobilitati suæ non præferunt, sed talibus orramentis insignitos paritatis Juris;

Juris & pœnæ subesse volunt. *Constitutum Anno 1638. Anno 1641.* Hinc Magnus ille non Polonia tantum, sed & seculi decus Joannes Zamoyscius supremus Cancellariæ Militiæq; Regni Præfatus, honorem aurei Velleris, quod ipsi, à Legato Hispaniæ offerebatur, recusavit. Sic etiam cum Sigismundus I. Viennam Austriæ ad visitandum Maximilianum Imperatorem venisset, & hic Primoribus (qui cum Rege tunc aderant) Ducales, cæteris Comitum obtulisset Titulos, responsum est, se gratias habere Cæsareæ Majestati, pro isto benevolentiae documento, sed Nobilitate contentos velle vivere nec quicquam alieni Legibus Patriæ & æqualitati communi inducere, testante *Illustissimo Domino Fredro in Henric. Vales: p. 74. & 75.*

V. Prærogativæ autem Nobilitatis, hæc potissimum sunt

I. Libera Regis Electio, quæ non multorum sed singulorum sit suffragi-

is,

is, nemine contradicente. Sicut in Comitibus Arragonum uno consultis contraveniente, omnes dissentire videbantur, *allegat: Dominus Fredro in Henric: Vales:* Hinc etiam non cuivis conceditur hanc adire Corynthus, Duces enim Masoviæ licet Principes essent Indigenæ Regni vetustissimi generis, & locum in consiliis, Terrarum Conventibus & Comitibus haberent, voce tamen eligendi Regis destituebantur. *Sigism: I. apud Prilus: fol: 784.* Sic & Princeps Carolus Ferdinandus in numerum Consiliariorum Regni admittus est, impetrato consensu ad Episcopatum Plocensem, jus nominandi, inaugurandi, coronandi Regis, Eidem concessum non est, *teste Constit: anno 1641.* Ita quoq; sub Inter Regno Sigism: III. Anno 1642. Cosacis Zaporovianis, qui per Nuntios suos ad danda suffragia in Electione Regis admitti petierunt, severius, ut decebat, responsum fuit, nempe Cosacis ex plebe collectis, nul-

nullas partes in Consiliis publicis, nec in Electione Regis competere, quæ soli Senatui ac Ordini Nobilium convenirent: referente *Piaſeccio in Chron: sub dicto anno*. Idem ipsis sub Inter Regno post Abdicationem Regis Joannis Casimiri Anno 1669. responsi loco dabatur, cum per Deputatos ab ArchiEpiscopo sciscitarentur, num gavisuri essent in futurâ Electione aliquo suffragio. Magnum certè libertatis, quæ inter præcipua animi humani bona censetur, momentum est, illi parere, quem spontè elegeris!!

2. Quod Nobilis possessionatus non adjudicandus carceri à Rege, nisi jure victus, *Consist: Anno 1550*, præterquam in publico maleficio, *Herbertus fol: 103.* vel in Regestris maleficorum ter descriptus sit. *Alexan: Ao. 1505. Prælus: fol: 170.* Dedit autem hoc Privilegium Nobilitati Vladislaus Jagello Anno 1430.

3. Quod Milites in bonis Nobili-

um

um nullas stationes habeant, sed ex foro vivant. *Sigis: Anno 1588. & Joan: Casimir: Anno 1650.* sub poena Infamiae præviâ Citatione vindicandâ & in *Consistut: Anno 1659.* sub poenâ 2000. marcarum, & triplici refusione dānorum.

4. Quod Nobiles in subditos, ut olim Romani in servos, jus vitæ & necis antiquitus habeant.

5. Quod si in fundis Nobilium metalli-vel salis-fodinæ, aut simile quid reperiatur, redditus ad Dominum fundi spectent. *Patia Convent: Sereniss: Joan: III.*

6. Quod Domus Nobilis instar asyli sit, ubi facinorosi arrestari, vi autem illicò extrahi nequeunt.

7. Quod Judex Civilis in Civitatibus, vel Oppidis Regni in subditos, vel res Nobilium arresta concedere non possit, ratione quorumvis debitorum, vid: *Czarnichi process: Civil: parte I. tit: 8.*

8. Si extraneus aliquis in bonis Nobili-

Nobili-

Nobiliū sterilitèr moriatur, bona ejus non fisco Regio aut Reipublicæ, sed Domino fundi cedunt, quod jus caduci alibi inter Regalia recensetur. *Consist.* Anno 1588.

9. Quod Nobilis ægotans coram Delegato Regio recognovit, adeò firmum & validum æstimatur, ac si Judici actisq; publicis insinuatum esset, prout in *Statut. Sigis. August.* Anno 1550. à *Lipscio in observationibus* p. 181. allegato videre licet.

10. Quòd Nobili sinè liberis defuncto, si Cognati usq; ad octavum gradum inclusivè supersint, Rex extra neo bona ejus, jure caduco non conferat. *Sigis. III. in Consist.* Anni 1588.

VI. Postquam suprà cap. 5. Ordinis Senatorii Officiales exhibui, jam de aliis Officialibus extrà eundem Ordinem positis, hic agendum venit. Sunt autem trifariam divisi, alii totius Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ, alii Curia, alii Palatinatum & Terrarum, alii deniq; Castrenses Officiales.

VII. Ad primam & secundam divisionem pertinent :

SECRETARIUS Major unus Regni, alter, Magni Ducatus Lithvaniæ uterq; Spiritualis. Admittuntur hi ad secretiora Consilia, expeditionesq; publicas eorumq; consēci sunt, quæ Cancellariis & Vice Cancellariis panduntur, atq; adeò officium illorum est gradus quidam ad Dignitatem Cancellariatus & Pro Cancellariatus assequendā. *Alexan. in Conventu Petricoviensi, Anno 1504. Dresnerus in Institutionibus Juris Lib. 2. cap. 14.*

REFERENDARIJ Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ, quorū utrobique unus Secularis, alter Spiritualis est. Nomen à referendo acceperunt, quia referunt Principi desideria supplicum, & mandata Principis sive sacras jussiones insinuunt. Antiquum hoc & Romanis usitatum fuisse munus, constat ex Novellâ X. ubi plenius, Referendarij sacri Palatii, nuncupantur. Habent illi eam præ-

Dux creatus fuit. In Lithvaniâ verò à Jagellone Rege statim Radzivilius Nicolaus I. perpetuâ militiæ Præfecturâ donatus erat. Campi Ductori æqualis potestas cum supremo Duce concessa fuit Anno 1653. Sed anno sequenti retractatum, & uterq; penes Jura antiqua conservatus est, ut videlicet, non nisi in absentia supremi Ducis æqualem Campi Ductor haberet potestatem, juxta *Constitut.* Anni 1601. Quicquid decernebant in Ordine ad disciplinam militarem, id robur Comitiorum habebat. *Constit.* Anno 1590 p. 569. 570. Quæ potestas licet anno subsequenti restricta fuerit, anno tamen 1620. p. 13. redintegrata legitur, cum disciplina militaris firmamentum sit Imperii.

Succamerarius Regni & M. D. Lithvaniæ. Quorum Officium in Aulâ Regiâ magnam præferret auctoritatem.

The-

EXERCITIUM DUCES Generales ac Campi Ductores, bini, in Regno & M. D. L. Cum in Senatu locum habebant, Christophorus Radzivilius Anno 1632. in Conventu Regni functus est officio Mareschalis ordinis Equestris. Nec est quod quispiam, tam amplas Dignitates in Senatu non censeret, Senatoribus conferuntur, vel etiam Dignitas Senatoria confertur simul. Majores (ait Starovolscius *Institut. Rei Militaris lib. 8.*) nusquam bellorum Duces per totos duos habuerunt, Poloniâq; jam nati Reges ad tempus Duces Exercitus præficebant. Primus Joannes novius à Sigis. I. perpetuus Exercitus

Thesaurarius Curia Regni
& M.D. L.^a

Vexillifer Regni & M.D.L.

Ensifer Regni & M.D.L.

Præfectus Stabuli Regni &
M.D.L.

Præfectus Culinæ Regni &
M.D.L.

Pocillator Regni & M.D.L.

Incisor Regni & M.D.L.

Dapifer Regni & M.D.L.

Subdapifer Regni & M.D.L.

Pincerna Regni & M.D.L.

Notari⁹ Campestris Regni

& M.D. Lithvania, de quo videatur

Constit: Anno 1621. & 1628. Quod

hoc munus non sit cum Dignitate

Senatoriâ compatibile, cavet Con-

stitut: Anni 1633. p. 19.

Magi-

Magister Artilleriæ Regni
& M.D. L.^a

Præfectus Castrorum Re-
gni & M.D.L.

Præfectus Vigilum Regni
& M.D.L.

Regentes Cancellariæ Ma-
joris & minoris in Regno & Magno
Ducatu Lithvania.

Notarii Quatuor M.D.L.^a

Instigator Regni & M.D.L.

Notarius Decretorum.

Cancellariæ Regni & M. D. L.
qui suos habent Regentes.

Vice Instigator Regni &
M.D.L.

Venator Regni & M.D.L.

NO-

Notarius Thesauri Regni
Supremus,

Vexillifer Curia Regni &
M. D. L.

Præfectus Curruum Regni
& M. D. L.

Vice Præfectus Stabuli Re-
gni & M. D. L.

VIII. Ad tertiam classem spectant:

Succamerarii, Capitanei cum Jurisdic-
tione, Vexilliferi, Judices, Dapiferi,
Pocillatores, Venatores, Subjudices,
Subdapiferi, Pinearnæ, Tribuni, Nota-
rii, Ensisferi, & Quæstores. Ordo hic ha-
betur in *Constit.* Anni 1611. quæ reas-
sumpta, 1647. p. 18.

Circa Succamerarios sciendum, quod cum Reges quotannis Provincias Regni obierint, verisimile sit, Eosdem Cubiculi Regii fuisse Custodes, de Judi-
ciis ipsorum vid: *Infra*.

De

De CAPITANEIS notandum, quod licet Ordo Officialium in *Constitutis* Anno 1611. descriptus, per *Constitut.* Anni 1613 mutatus sit, & Terrestres Officiales Castrensis præferantur, Capitaneus tamen excipitur. Sunt autem Capitanei Arcium & Bonorum Regalium Præfecti. Redituum ex iisdem quartam partem (quæ ita intelligitur, ut primò pro alendo Tenutario juxta revisionem, pars seponatur, ex reliquo demùm quarta currat. *Constitut.* Anno 1622.) ex Ordinatione Sigis. Augusti: securitati Patriæ providendæ pendunt. Quæ Quarta per Institut: Oeconomiae bellicæ Anno 1638 factam, duplicata est. Vtraq; verò (tempore pacis in fisco Arcis Ravenfis deponenda) ut successu temporis augeatur, singulis quinquenniis constituuntur certi bonorum Regalium Lustratores. Novi donatarii & sessionarii de bonis Regalibus primo anno quadruplam Quartam Thesauri Regni tempore & loco designato inferre

E

inferre tenentur vigore *Constit.*: Anni 1638. Nemo autem duos Capitaneatus Juridicos obtinere potest. *Constit.*: Anni 1652. nec ejusmodi Præfecturæ minoribus, sed tantum viris de Republica benè meritis conferendæ sunt. *Constit.*: Anni 1539. Si Capitaneus causâ legali impeditus Judiciis adesse nequeat, solent ex consensu Comitiorum Surrogatores admitti, cujus exemplum in *Constit.*: Anno 1621. aliisq; existant. De Judiciis Capitanealibus, Infrâ Capitaneatus nullam Jurisdictionem annexam habentes, Nobilibus Polonis, etsi in illâ Terrâ non possessionatis conferre licitum est. *Sigis. August.*: Anno 1562. Post mortem Præfecti, Thesaurarius Regni ab heredibus defuncti ea bona recipit secundum Inventarium Possessori datum, tenetq; , donec Rex eadem cui contulerit, tunc novo donatario tradit conscripto Inventario. *Constit.*: Anni 1652. In Capitaneatibus finitimis Vkrainæ, Palatinatus Russiæ & Podoliæ uxor jus communicativum ha-

ha

habere non potest, per *Constit.*: Anni 1662. quia Capitanei ipsi residere tenentur. *Ibid.*: Sub pænâ privationis Capitaneatus *Consöderat.*: Anni 1663. Ad amplianda etiam benè meritorum præmia constitutum est, nè uxor post fata mariti duos Capitaneatus, vel ad vitalitates teneret. *Constit.*: Anni 1662. p. 9. Jure autem hæreditario non nisi ex consensu Ordinum dantur. Ita in Comitibus Anno 1588. Illustrissimo Joanni Zamoyiski Regni Cancellario & Exercituum Duci bona Regalia Zamech & Kressow ob maxima Ejusdem erga Rempublicam merita in vim donationis hæreditariæ tradita sunt. Simile exemplum Anno 1631, ubi Alexandro Gasiewski Palatino Smolensensi certa in eodem Palatinatu bona Jure perpetuo data sunt. Sic Anno 1661. Domino Palatino Russiæ Stephano Czarniecki Achilli Sarmatico ad perpetuam meritorum ingentiū memoriam Capitaneatus Tykocinensis Jure hæreditario datus & concessus est. Vid: *Constit.*: An. 1661. E 2 IX. Ad

IX. Ad quartam classẽ Officiali-
um, scilicet Castrensum, pertinent, Ju-
dex, Subjux, & Notarius.

CAPUT VII. DE COMITIIS.

I.

TRes illi Reipublicæ Status & Or-
dines, tam propter consultatio-
nem de Republicâ, quàm propter
Judicia habenda conveniunt ad Co-
mitia Regni Generalia, quæ indulgen-
te Sigis: I. Anno 1522. ante Conventus
particulares habentur, & hi sex septi-
manis Comiticia antecedunt Anno 1617.
& antequam celebrentur, duabus vel
tribus septimanis publicantur, Anno
1567. & Anno 1589.

II. MAJORIS POLONIÆ

Conventus particula-
res omnes unâ die
indicuntur.

Pala-

Palatinatui Posnanienfi &
Kalisiensi in Op: Szreda.
Siradiensi in Opp: Sadek.
Terræ Vielunensi in Oppi-
do Vielun.

Palatinatui Lenciciensi in
Oppido Lencie.

Palatinatui Brzesten. Cu-
javien, in Opp. Radzie-
jovo.

Terræ Dobrynensi in Op:
Lipno.

Palatinatui Plocen: in Op:
Radziadz.

Palatinatus Ravensis in
tribus locis habere con-
suevit Conventus suos,
districtus Ravæ Socha-

E; czo-

czoviensis in Oppido
Sochaczewo, districtus
Gambinensis.

Masovia & Podlachia uno
itidem die suos habent;
Illius Terra Cynensis
Cyrnæ, Varfaviensis
Varfaviæ, Wysnensis
Wysnæ, Wyszogrodien-
sis Wyszogrodia, Za-
krocimensis Zakro-
cimii, Ciechanovien-
sis Ciechanovia, Lom-
zemsis Lomzæ, Roza-
nensis, Rozanii, Liven-
sis Livæ, Nurenensis in Oppi-
do Nur, Generalis Con-
ventus Varfaviæ, eo die,
quo in majori Polonia

Generalis in Opp: Ko-
lo, & in minori Polonia
in Oppido Corczyn, vi-
gore Constat: Anno 1576. &
Anno 1613. habendus est.

Circa Expeditionem ante Comitalem
in PRUSSIAM, notandum est, quòd pro
Conventu Generali (qui alternatim
Mariaburgi & Graudentii celebratur)
Literæ ad Nuntium Regium Polon-
Credentiales Latino idiomate scriptæ
extraduntur. Literæ binæ ad Episco-
pos Varmiensis & Culmensis Poloni-
co stylo expediuntur, quorum ille, tan-
quàm Præses Terrarum Prussiæ Stati-
bus & Ordinibus (inter quos etiam
Civitates majores sunt) Conventum
Generalem indicit. Ad Palatinos au-
tem Culmensis, Mariaburgensis, & Po-
meraniæ, tres Univerſales Latinè scri-
ptæ mittuntur, cum Appendice, ut pro
more solito Conventus Particulares
præfigant, E 4 III. IN

III. IN MINORI POLO-
niâ uno itidem die cele-
brantur Comitola.

Palatinatus Cracoviensis
Proszoviæ Generalem
Conventum peragit,
quem Comitola Osvie-
cimensia & Zatoriensia
in Oppido Zator, tribus
diebus præcedere de-
bent. *Constit: Anni 1581. &*
1616. in Constit: Anni 1635.
p. 26. octo dies præfiniti
sunt.

Palatinatus Sendomirien-
sis in Opp: Opatovv.
Lublinaensis Lublini.

Pala-

Palatinatus Russiæ cele-
brat Conventus Parti-
culares, videlicet Leo-
polien: Præmjslie: &
Sanocen: Districtus Wi-
snienfis Wisniæ, Halici-
ensis Haliczia, Chel-
menfis Chelma. Gene-
ralis autem Wisnæ *per*
Constit: Anni 1635. p. 30.
peragitur.

Palatinatus Belzenfis con-
venit in Opp: Belza.

Palatinatus Podoliae in Ci-
vitate Kamieniec.

Palatinatus Kiioviae Zyto-
miriæ,

E 5

Pala-

Palatinatus Volhyniæ in
Civitate Luceoriensi.

Palatinatus Braclaviens. in
Opp: Winnica.

Palatinatus Czernichovi-
ensis Wlodymiriæ.

Vid. Constit. Anno 1667. p 53.

IV. PALATINATUUM

& Districtuum Magni
Ducatûs Lithvaniæ
Conventus.

Palatinatus Vilnensis con-
gregatur Vilnæ.

Districtus Osmianensis
Osmianæ.

Districtus Lidensis Lidæ.

Districtus Wielkomiriensis
Wilkomiriæ.

Distri-

Districtus Braclaviensis
Braclaviæ.

Palatinatus Trocensis in
Civitate Trocensi.

Territorium Grodnense
Grodna.

Territorium Caunense in
Civitate Caunensi.

Territorium Vpicense in
Opp. Vpicensi.

Ducatus Samogitiæ Comi-
tiola sua peragit Ro-
zienis.

Palatinatus Smolenscensis
& Districtus Starodubo-
viensis Vilnæ, durante
armistitio cum Magno

E 6

Duce

Duce Moscoviæ per Con-
stit: Anni 1667. pag. 78.

Palatinatus Novogroden-
sis Novogrodcii.

Districtus Slonimensis in
Opp: Slonimenfi.

Districtus Volkoviscensis
in Opp: Volkoviscensi.

Palatinat. Polocen: Polocii.

Palatinatus Witebscensis
Witebscii.

Districtus Orszanensis in
Opp: Orszanensi.

Palatinat⁹ Bresten: Brescii.

Districtus Pinscen: Pinscii.

Palatinatus Mscislaviensis
Mscislavij.

Pala-

Palatinatus Minscen: Min-
scij.

Districtus Mozyrensis Mo-
zyri.

Districtus Rzecen: Roha-
czeviæ.

Livonia Düneburgi in loco
Territorii solito per Con-
stit. Anni 1673. p. 24.

V. Ad Comitola isthac mittit
Rex per Delegatum suum (qui à primo
Senatore vel Officiali excipitur, & ho-
nore supremi loci afficitur) Articulos
propositionis suæ: quibus, non tantum
potestatem habet respondendi Nobili-
tas, sed & alia præter hæc Nuntiis suis
committendi. Mos iste temporibus Ca-
simiri III. introductus, posterioribus
temporib⁹ ita inolevit, ut citra Legatos
ejus-

eiusmodi nulla Comititia legitima habentur. Domin. Pastori in Floro Polon: sub dict: Rege, Eliguntur autē Viri possessionari, idq; pluribus calculis, Constat: Anno 1631. Non tamen actionem & causam Judicariam in iisdem Comititiis habentes, *Constit: Anno 1540.* Præprimis si circa Electionem contradictio intercesserit *Anno 1601.* Neq; Exactores contributionū, nisi factā plenariā satisfactione Thesauro, & si electi fuerint, locū tamen inter Nuntios habere nequeunt. *Vid: Constit: Anno 1633.* nec debent esse plures ultrā consuetum numerum, *Constit: Anno 1540.* In universum autem circiter trecentos numeraveris.

VI. Comititia sunt vel TOGATA vel PALUDATA. Illa frequentia, hæc verò, quando interdum Status militari manu stipati conveniunt, uti Anno 1587. electuri Regem, & Anno 1592. Inquisitionem facturi. Similiter Anno 1607. Rex Sigis: III. & Rokosiani ad Comititia armati comparuerunt. *Rokosz autem*

tem vulgatum nomen est, & tessera gentis Polonica, quā auditā, omnis, qui censetur Juris & Status nobilis, licet sit obligatus obsequio alicujus Principis & Nobilis, relisto eo, ad communē concurrentis Nobilitatis catū venire pœnis gravioribus obligatur. Piasecius in Chron: sub Anno 1587.

VII. Locus Comitiorum erat olim Lublini & Petricoviæ. Cū verò Lithvani longiùs distarent, in gratiam illorum VARSAVIA in meditullio Reonifita Comititiis celebrandis Lege definita est An. 1569. Meretur ergò vocari Vrbs, undè in omnia Regimen. Nisi causa legitima aliud svaferit, ut ægritudo Regia. *Sigis: Anno 1540.* Obsidio vel pestilentia, sic tempore Sigis. August: populante peste, effectum est, ut nec Comititia Varsoviæ indicta haberi potuerint, & Rex ipse ab infecta Vrbe ire Kniszinum coactus fuerit. *Dominus Pastori sub Sigis: August:* Ob eandem etiam causam Anno 1653. Brzescii in M.D. Lithvaniz Comititia celebrata sunt. Cū verò nihil

nihil magis uniat animos Civium, & consonam reddat Rempublicam, quàm æqualitas, autoritate Convētūs Regni Anno 1673. in vim Legis perpetuæ constitutum est, ut tertia in posterum Comititia in M.D. Lithvanix in Civitate Grodnenſi peragerentur, excepto Actu Convocationis sub tempus Inter-Regni, tūm & ipſo Actu Electionis & Coronationis, qui in Regno expediri debent. *Vid: Conſtit: diſſi. Anni 1673.* Hic obſervandum; quòd Sereniſſ: moder-nus Rex Joann: III. in Paſt: Convēt: promiſerit, ſe velle etiam tertio quo-vis Anno in M.D. Lithvanix reſidere.

VIII. Terminus non poteſt pro die Dominico vel feſto majore præfigi, *juxta Conſtit: Anni 1591.* Certa etiam iſdem præſtituta tempora, nempe, ut poſt decurſum ad minimum biennii fierent, *Stephan: Anno 1576. Sigis: III. Anno 1591.* Et quidem per Deliberato-rios Senatorum rogātus. Comititia quippè libertatis ſervandæ efficaciffima media

media creduntur. Hinc Convētum Regni Generalem, Magnus olim Sena-tor Illuſtriſſimus Andreas Comes de Leſzno, unicum malorum Reipublicæ remedium & antidotum ad conſerva-tionem ipſius nominavit.

IX. *Ordinariis* Comititiis præfigi-tur terminus ſex ſeptimanarum: *Extra-ordinaria* autem ſeu duarum vel trium Hebdomadarū Comititia celebrantur, dūm neceſſitas poſtulaverit, accedente conſilio Senatorum *Stephan: Anno 1576. & Sigis: III. Anno 1627.* ſed hæc traordinaria ſub Vladislao IV. Anno 1637. p. I. ſublata ſunt, niſi in Comititiis ex conſenſu omnium Ordinum decer-nantur. *Vid: Conſtit: Anno 1642 Anno 1646. Anno 1647. Anno 1654. & Anno 1662. p. I. Anno 1652.* indiſta quidem fuerunt Comititia ſex ſeptimanarum, ſed propter ſummam Reipublicæ ne-ceſſitatem ex ſuffragio Ordinum ad duas tantūm ſeptimanas reſtriſta. Sic etiam

etiam Comititia Ordinaria Anno 1668. ad tres Septimanas redacta sunt.

X. Quando jam dies Comititiis præfixus adest, Nuntii Terrestres, post auditum sacrum, conveniunt ad atrium suum libertatis, ubi rarâ aliàs felicitate sentire quæ velis, & quæ sentias, dicere licet. Ante omnia prior Mareschallus ad novum eligendum, calculos connotat, quorum pluralitas constituit Directorem. Cum autem Libertatis interfit, ut æqualitatis habeatur ratio, idcirco alternatim per Nationes: primò ex Minori, secundò ex Majori Poloniâ, tertio ex Magno Ducatu Lithvaniæ Mareschalci petuntur.

XI. Postquam Rex desuper certior est redditus, Nuntii præstituto tempore Eundem publicè salutant, & in tesseram Regalis benevolentix ad osculum manus admittuntur. Porro ad Propositionem Regis nomine à Cancellario Regni in rebus, quæ ad Regnum, & Lithvaniæ, quæ ad Magnum Duca-

Ducatum pertinent (*vigore Constit: Anno 1673.*) prolatam, Senatores sua vota expediunt. Deinde Negotium Vacantiarum agitur, de quibus infra: & ratio Senatus Consultorum inter Comititia ultima & præsentia latorum, in facie totius Reipublicæ redditur. Vid: *Constit: Anno 1576.* & Anno 1641. Cum juxta Machiavelli præceptum, Leges aliæq; de rebus publicis privatisq; studia crebrò ad sua initia revocanda sint, placuit, ut Juramentum Regis & Pacta Conventa singulis Comititiis primo statim die, locò articulorum Mareschallalium, in præsentia omnium Ordinum legerentur. Vid: *Pact: Conventa: Sereniss: Joann: III.*

XII. His peractis, Nuntii Terrestres ad suum Confessum se recipiunt, & vel de propositione Regiâ, vel de aliis rebus consultant. Quoniam etiam sapissimè necessaria in Comititiis pertractari non possunt, ideo in posterum, à Recessoribus fieri debere initium, decrevit

crevit Sigis. III. *Constit. anni 1611.* Interdum ex Ordine suo mittunt Delegatos ad Regem, qui Eosdem, licet consilio vel Judicio distractus admittit, dando vel statim declarationem, vel annexando, se cum Senatoribus, re prius examinata, mentem suam Ordini Equestri aperturum. Alioquin Rex eum Consiliariis vacat Judiciis, de quibus infra Lib. II. de Judiciis.

XIII. Nuntii Terrestres quinque, ante expirationem sex Hebdomadarum diebus tenentur adire Senatum, *Constit. anno 1633.* & sic Comititia ad Patres transferuntur, ubi Ordinis Equestris Director, medius inter Senatorios Marechallos, subsellio humiliori, velut Tribunitio, confidere solet. Tùm Comititia vel præfixo sex septimanarum termino feliciter finiuntur, vel prorogantur, aut irritò effectū, (etiam uno contradicente per Tribunitium illud INTERCEDO) dilabuntur. Crevit autoritas Nuntiorum in tantum, ut unus

quis fuerit, qui, exemplo Clodii, Ordine Senatorio spontè cesserit, quò fieret Nuntius *testante Botero in Descrip. Polon.*

XIV. Cùm verò officium suum nemini debeat esse damnosum, salutari tèt constitutum est, ut omnes Actus Juridici in quibuscunq; subselliis contra prædictos Nuntios à primâ die Conventuum Ante Comititiales usq; duas septimanas post Comitiola relationum formati, & Decreta lata nullitati subjacerent, quibus tamen elapsis fatalibus, tenentur parte instante respondere. *Vid. Constit. anno 1658. anno 1659. anno 1661. p. 29.*

XV. Ad reddendas deinde rationes Fratribus, & eligendos Contributionum Exactores, determinantur Conventus Relationum, locis consuetis. *Constit. anno 1591.* qui in Magno Ducatu Lithvaniz, juxta Statutum, quatuor septimanis post Comititia incidunt. *Confed. anno 1668.*

CAPUT VIII.

DE CIVITATIBUS.

I.

Postquam hætenus de Ordinibus qui de Regni Juribus participant, & Comitibus interfunt, actum est, præstat ut etiam nonnulla adjiciam de CIVIBUS strictiori interpretatione sumptis, id est, qui singularis alicujus Civitatis incolæ sunt. Præstantiori enim significatione, Civitas etiam Respublica dicitur, & Cives sunt, qui optimo Jure Reipublicæ gaudent, ad quod in Poloniâ soli nobiles admittuntur.

II. In Prussiâ tamen Majores Civitates Thorunium, Elbinga, & Gedanum singulari prærogativâ eminenti ad eò, ut in Conventibus post Succemerarios locum simulque dicendæ inter Senatores seu Consiliarios Provinciales sententiæ habeant: In Comitibus verò Regni Generalibus malum Nun-

Nuntiis Terrarum sua committere desideria, quàm ipsi publicis assidere Consultationibus. Jus etiam suffragii in Electione Regiâ antiquitus habent, & non demùm anno 1632. in Elect. Vladislavianâ obtinuerunt. Error autem ita sentientium Autorum, indè, credo, ortus est, quòd tùm primùm EPISCOPUS CULMENS: & POMESANIÆ suo & aliorum Consiliariorum Terrarum Prusiæ nomine suffragia subscripserit. Sed sciendum est, quòd anteaactis retrò temporibus, calculi eligentium non fuerint volumini Legum inserti.

III. Jam dudum etiam Civitates, Cracovia, Vilna, Leopoldis & Posnania ad Comititia Regni admittuntur, & nec minùs earundem subscriptiones inter suffragia Palatinatum suorum reperiuntur.

IV. Bonorum quoque Terrestrium Civitates hæ (quemadmodum & supra-memoratæ in Prussiâ) juxta Constit:

stiti: anni 1612. p. 14. anno 1631. & anno 1658. p. 37. & anno 1667. p. 30 habiles sunt: Cum aliàs Sigis. I. Petricoviz decreverit, ne plebei Bonae Terrestria deinceps emerent, sed quae hactenus possederant, intra tempus quatuor annorum venderent. *Herbertus in Statut. p. 83. p. 84.*

V. Regalium verò & Spiritualis Ditionis Oppidorum incolae pro plebeis liberis, Nobilium pro adscriptis putantur. *Szumnowius de Jure Person. Tit. 31.* Nisi ipsis Domini Jura & immunitates aliquas concesserint, uti iis, quos ad Oppida & Civitates novitè erectas alliciunt, indulgent. *Dresnerus in Instit. Regni Polon. p. 57.*

CAPUT IX.

DE KMETONIBUS
seu RURICOLIS.

I.

Qui in Villis fundisvè Regiis aut Nobilium habitant, agris addicti sunt

sunt, unde etiam vocantur Servi glebz. Non solum verò ipsi in potestate Dominorū sunt, sed etiam ex iisdem progeniti in eandem recidunt, quoad vitam & fortunas, nec habent contra Dominos actionem, capite enim Jurisfictione carere dicuntur.

II. Sunt quidem nonnulla à Divae Memoriae Regibus edita Statuta, quae tam arctae servituti aliquatenus succurrunt, usu tamen vix observantur, nisi quòd Status Spiritualis, vel in facultate aliquā gradus asscuratio Libertate donet subditos: Ex similitudine illius Statuti, quod Doctores plebeios ad beneficia Cathedralium Ecclesiarum suscipi permittit, testante *Dresnero in Instit. Juris p. 60. & 63.*

III. Sunt aliàs duo manumissionis modi, I. quando Dominus Actis intervenientibus recognoscit, se subditum suum de omni heroicā potestate Jureque, Dominio & proprietate sibi ad eundem servienti & competenti abi-

F

solvere;

solvere, & liberum mittere. *Ildus* Petricov. anno 1562. ne Telonia & alia id genus tenerent: sed moderna tempora aliud docent. Propter pretia re-
 tionem privatis literis testatur. rum in immensum aucta, concessa ipsis
 IV. Eadem verò potestas, non tan- est per *Constit.* anni 1633. p. 39. Liber-
 tum in Rusticos, sed etiam in Oppida- tas commerciorum Vilnæ.
 nos sese extendit, nisi ipsis Domini (ut
 supra commemoravi) immunitates &
 aliquas indulerint.

CAPUT X.

DE JUDÆIS ET CI-
GARIS.

I.

Olim Judæi Cracoviæ inter Chri-
 stianos habitarent, postea in lo-
 cum separatum secesserunt, ut plebis
 contumelias evaderent, & majores
 consequerentur immunitates, qua
 potissimum debent Casimiro Magno
 & ante eum in Majori Polonia Bole-
 slao Duci Calissiensium.

II. Decrevit quidem Sigis. Augustus
 Petricov.

Petricov.

DE JUDÆIS ET CIGARIS. 123

Petricov. anno 1562. ne Telonia & alia
 id genus tenerent: sed moderna tem-
 pora aliud docent. Propter pretia re-
 rum in immensum aucta, concessa ipsis
 est per *Constit.* anni 1633. p. 39. Liber-
 tas commerciorum Vilnæ.

III. Ne in usurarum voragine essent
 insatiabiles, decrevit *Constit.* 1670. ne
 plus quam viginti à centum annuatim
 prætenderent.

IV. Eadem etiam *Constit.*: securi-
 tatis ergò cavet, ne Judæi & Cigari
 intra tria milliaria à præsidio Came-
 necensi habitent. Sed quid juvat hæc
 recensere, postquam dolendo fato, ho-
 stis Christiani nominis, Antemurale
 illud nobis eripuit!

CAPUT XI.

DE PAGANIS.

I.

Paucishic adjicio, quod Regi Polo-
 niæ pareant quoque gentes, Maho-
 meticæ

mericâ & Gentili cecitate infecta, ut in Lithvaniâ Tartari Lipkowie dicti, & in oris Rusiæ Czeremyſſi. *Conſtit.* 1607. p. 864. Cum Tartari iſti in Oppido Barenſi Othomannicis adhærendo partibus refragos ſeſe oſtenderent, anno 1674. ſedes eorum felicibus Saceræ Regiæ Majeſtatis armis occupata eſt, & licet Rebellionis promeruiſſent poenâs, vitâ tamen donati ſunt, ac in pignus præſtandorum fidelium ſervitiôrum, pignora Eorundem in finibus Lithvaniæ reclinatorum impetrârunt. Quæ deinde clementia alia quoque ad Tyram loca cîcuravit, & ad obſequium promptiora reddidit.

LIBRI II.

CAPUT I.

DE RELIGIONE.

I.

POſtquàm & imperandi & parendi ſubjecta introduxi, tractanda veni-

uns

unt ea, in quibus Imperii poteſtas verſatur. Sunt autem res illæ, vel ſacræ, vel profanæ. Ab illis meritò fit initium.

II. Primus Poloniam Chriſto adduxit Miecislaus I. abnepos Piaſti, electâ in uxorem Dambrovvkâ Boleslai Bohemiæ Ducis (qui Venceslai ſancti frater erat) filiâ.

III. Floret quidem in hoc Regno Fides Romanò Catholica, ne tamen propter diverſitatem alicui negotium faceſſatur, à morte Sigis. Auguſti. Reges Juramento ſe obſtringunt ad pacem inter Diſſidentes Religionis Chriſtianiæ tuendam.

IV. Fides illa Catholica cardinalis in Poloniâ Regnantium Lex eſt, adedò, ut etiam Regina ſive Natione, ſive Vocatione, Catholica eſſe debeat. Hinc Helenæ Alexandri Regis Conſorti Diadema impoſitum non eſt, quod Græcæ Religionis, tanquàm Joannis Magni Moſchorum Ducis Filia

E 3

eſſet.

esfet addicta, & Romanæ Ecclesiæ instituta nollet amplecti. Sarmatia enim Romanorum armis impervia, Romanæ Religioni mancipata est. Lex verò illa REX CATHOLICUS ESTO non adeò pridem capitulationi Regiæ inferi consuevit. Nam quòd Rex Poloniæ debeat esse Catholicus, inde colligebatur, quòd in Statuto quodam essent ista verba: REFERENDARIUS ADEAT REGEM POST SACRUM MISSÆ.

V. Rex Joannes Casimirus Armenicum populum ritumque unioni Romano Catholicæ Ecclesiæ in Polonia consociavit, & Arrianos per *Constit.* anni 1658. (concesso ipsis ad venditionem bonorum triennio, vel potius juxtà *Constit.* 1659. biennio) è finibus Regni proscripsit. Unde etiam ab Alexandro VII. Titulo ORTHODOXI Regis donatus est.

VI. Quoniam ad conservationem Sacrorum facit, Scholas instituere, pau-

ca hic de Academiâ Cracoviensi adjungo, quòd scilicet Eandem à Casimiro inchoatam Rex Jagello ex ultimo voto Hedvigis Uxoris suæ absolverit, Papa Urbanus confirmaverit, Theologiam tamen doceri prohibuerit. Quam postea Bonifacius permisit. *Szerbitius in Promptuar. Statut. p. 18.* Quòd Episcopus Cracoviens. Ejusdem Cancellarius & Promovendorum Examinator sit, sede autem vacante Officialis ejus seu Vicarius Generalis. Conservatur Academia hæc circa Jura sua per *Constit. anni 1635.* & novissimè per Pateta Conventa Serenissimi Joannis III.

CAPUT II.

DE ADMINISTRATIO-
NE sive REGIMINE
POLITICO.

I.

POSTquam de rebus sacris pro Instituto meo brevius egi, sequuntur.

res Civiles seu profanæ. Admini-
strantur autem hæ, vel à Sacrà Regiâ
Majestate solâ, vel ex consensu Comi-
tiorum. Ad illas spectat Jus indicendi
Comitia de quibus *suprà Lib. I. CAP.*
VII., honores ac officia pro arbitrio
conferendi, de quibus *infra*; Jus secu-
ritatis seu salvi conductus, Jus tribu-
endi moratorias inducias &c. De Pri-
vilegiis autem & immunitatibus ge-
neraliter sciendum est, quod sub titulo
Regiæ Majestatis ac Sigillo Regni vel
Magni Ducatus Lithvaniæ impetran-
da sint. Sed progredior ad Jura specia-
lia.

CAPUT III.

DE JUSTITIA DISTRI-
BUTIVA sive DE JURE HO-
NORES ET BONA CON-
FERENDI.

I.

Princeps in summo fastigio collo-
catus, fons est omnium Dignita-
tum,

tum, ex quo honores, tituli, & quæ-
vis præminentia derivantur. Aula
quid est, nisi perennis concursus & sta-
tio orientis fortunæ, sic in Poloniâ de-
cet Regiam fortunam alios fortunare.
Rex quippè honorum & Dignitatum
summus Arbiter, dummodò eas terri-
genis Nobilibus æquitate Juris & pœnæ
gaudentibus, benè meritis alterutrâ
Pallade Civibus, ætate & discretione
vigentibus, idque intra decursum me-
dii anni à tempore vacationis, vel ab
initio Comitiorum, si immediatè ante
Comitia vel sub tempus eorundem
vacent, conferat. *Stephan.* anno 1576.
Sigis. III. anno 1543. anno 1808. anno
1607. & *Constitut.* anno 1631. p. 4. Sed
deinde sub Vladislao IV. *Constit.* anno
1632. caver, ut extra tempus Comitio-
rum Vacantia intra sex septimanas ad
maximum, à die notitiæ, sub tempus
autem Comitiorum à Principio eo-
rundem instante Mareschallo Ordinis
Equestris, secundum Jura & Statuta

distribuuntur. *Vid. Pacta Convent. Sereniss. Joann. III.* Quintâ verò die ante conclusionem Comitiorum, Nuntii Terrestres in præsentia Regis & Senatoris, ante omnia, pro distributione Vacantiarum instant, *juxta Constit. anni 1576. & anni 1588.*

II. Exteri ab Officiis publicis excluduntur. Hinc dictus Rex Vladislaus anno 1633. inter cetera promisit: Nolumus etiam ullos extraneos secundum tenorem Constit. anni 1607. ad nostra consilia, functiones & officia admittere. Cardinali hoc tanquam scuto peregrina ambitio retunditur.

III. In Prusâ Vacantiæ indigenis secundum Privilegium Cautiois distribuendæ sunt.

IV. De incompatilibus *vid. Pacta Convent. D. Michaelis & Serenissimi Joann. III.*

V. Cum (juxta Ciceronem) pro sua Patriâ pauci post genus hominum nati & reperti sint, qui nullis præmiis pro-

propositis vitam suam hostis telis objicerent: Proinde laudabili & ad virtutis uberrimum alimentum utili instituto Rex Poloniæ per quatuor menses militares, hoc est, per Septembrem, Octobrem, Novembr. & Decembr. vacantes Capitaneatus, & Officia Terrestria benemeritis militibus confert. *vid. Constit. anni 1662.* Ut enim milites poena & timor in sedibus corrigunt, ita in Expeditionibus spes & præmia faciunt meliores. *Vegetius lib. III. cap. ultimo.* Super Advocatias etiam Privilegia dantur benemeritis militibus Personis Nobilibus non verò plebeis. Exceptit tamen Rex Joannes Casimirus decem Advocatias, præsertim Samborienf. Servitoribus suis, etiâ plebeis, jure advitali conferendas *per Constit. anni 1662. p. 15. vid. etiam Constit. anni 1647.* Factâ hîc mentione Advocatarû, adjicio, quòd Lublinenf. Lancicienf. Wschouenf. & Sredenf. iisdem Civitatibus incorporatæ, ac pro-

ventus illarum in usus publicos Civitatum convertendi sint, salvo Servitio bellico, *juxta Consil.* anni 1589.

VI. Placet hic examinare quaestionem, an Respublica tempore InterRegni Vacantes dignitates possit distribuere. Ventilata eadem est tempore InterRegni anno 1632. ex occasione, quod Rex Sigis. III. defunctus Filio suo Joanni Alberto Episcopatum Cracoviensem contulisset, & inopinata morte praeventus, non subscripsisset literas ad Cathedrale Collegium Cracoviense & ad Summum Pontificem in similibus negotiis necessarias. Post multas ratiocinationes concors tandem stetit declaratio, quod Senatus possit ejusmodi literas dare, quas etiam deinde Primas Regni edidit. Ratio decidendi erat, quod constabat jam collatam fuisse Principi illam Dignitatem, à succedaneo Rege pro Rata habendam, manu tenendamque. Quod enim alioquin InterRegni

tem

tempore Vacantiæ distribui non possint, solidioribus argumentis tunc demonstratum fuisse, *testatur Piaſec. in Chron. sub anno 1632.*

CAPUT IV.

DE JURE CUDENDÆ
MONETÆ.

Nummisma Peregrinum grossos scilicet Bohemicos primus in Polonia inexit Rex Venceslaus. *Alexand. Gusg. lib. 1. Histor. Polon.* Ex Polonis autem Casimirus Magnus post coriaceas pecunias primus monetam cudid grossos scilicet argenteos cum Titulo: MONETA REGIS CASIMIRI. Olim jus cudendæ monetæ penes Regem fuit, quæ potestas deinde tempore Vladislai Jagellonis in Comitibus Jedlinensibus anno 1430. restricta est, ut Rex monetam absque Senatus consilio non cuderet. *Cromerus lib. XIX. Historia Sigis. Augusti an. 1550.*
Mo-

Modernis verò temporibus Rex Poloniæ jus cudendæ monetæ ex consensu Comitiorum exercet, *juxta Pact. Convent.* Joann. Casimiri, Michaelis, & Serenissimi Joannis III. Hinc Proventus etiam non Regi nunc cedunt, sed Reipublicæ accrescunt, vigore *Aët. Elect. Vladislaviane* anno 1632. ac Thesaurarius desuper in Comitiiis rationem reddit *anno 1654.* Causam verò hujus legis Stanislaus *Kobierzycius* de rebus gestis Vladislai Principis sequentem allegat, quòd cum Respublica Sigis. III. Regis soboli liberaliter prospexisset, idèò gratitudinis ergò Rex cessarit Reipublicæ jus cudendæ monetæ. Sed Cuprea nunc nobis sunt sæcula. Utinam aurea Saturni mox redeant!

CAPUT V.

DE JURE TRIBUTORUM ET VECTIGALIIUM.

I.

IN tributis esse Reipublicæ nervos nemini dubium est. Neque enim, quies gentium (ait ille) sine armis, neque arma sine stipendiis, neque stipendia sine tributis haberi queunt. Proximum autem id Libertati, eadem non indici. Hinc Libera Polonorum gens non imposita sed spontè in Comitiiis laudata agnoscit. Prutheni autem non in Comitiiis suas Contributiones declarant, sed singulari immunitate ad referendum Palatinatibus suis gaudent.

II. Ordinarii Proventus Reipublicæ sunt, Quarta, Depositoria Vini, Aquaticum Fordanense, Capitatione

ratio Judaica, eveſta & inducta &c. de quibus agit *Conſtit.* anno 1647. ca- vetque, ut in ſolutionem militum, Quartianorum impendantur, *vigore Conſtit. Stephan.* anni 1562.

III. Extraordinaria Contributio- nes ſunt, *Capitatio*, Polonicè po- głowne. *Agraria* quando pro Lane- is & manſis certa pecuniæ ſumma ex- ſolvitur Polon: łanowve. *Czopowe*. Nona pars doli Cereviſiarii, vocatur contributio ducillorum ſeu ducillaris. Conceſſa eadem fuit Civitati Poſna- nienſi. à Sigism. Auguſt. anno 1588. item Civitati Cracoviænſi. in repara- tionem anno 1589. Decernitur etiam aliquando in Regno noſtro *accifa*, quæ ab omnibus mercimoniis tam victua- libus quàm utenſilibus ſolvitur, *vid. Conſtit.* anno 1588. Notum etiam tri- buti genus eſt *donativum*, quod mer- catoribus imponitur. Eſt & alius mo- dus collectandi, nimirum *ſumalis collecta* podymne, à ſingulis domibus

tèma

tam Civitatum quàm pagorum, Cu- riis Nobilium & Eccleſiaſticorum ex- ceptis.

IV. Vectigalia inſtituere, augere vel mutare, Comitiorum arbitrio ſub- eſt. Immunes ab iisdem ſunt Nobi- les & Spirituales perſonæ, eorumque ſubditi quæ ad res domeſtico labore quæſitas & ad proprium uſum adve- ctas, *Sigis. Aug.* anno 1550. Eſt ergò inter egregias Nobilitatis Polonæ præro- gativas, Vectigalium immunitas, quæ pulcherrimum donum generis mortali- um vocatur Historicorum Principi. Niſi neceſſitate ſic exigente, generale (uti dicitur) Vectigal Terreſtre & A- quaticum decernatur, cujus exem- plum noviſſimum in *Conſtit.* Anno 1673. reperitur.

CAPUT VI.

DE JURE ARMORUM.

I.

Cum bellum plurima in se habeat
mala, omnia prius experiatur.
Princeps, quàm decertet. Hinc
Rex Poloniæ inter alia Pacta jurat, se
absque consensu Reipublicæ, neque
bella offensiva sumptuum, neque pe-
regrinum militem in Regnum aut
Lithvaniam introducturum, neque
Exercitum aucturum *vid. Capitula-
tiones Regum*. Bella igitur in Comi-
tiis contra hostes publicantur. *Pia-
sec. p. 5.*

II. Duplici autem modo illa gerun-
tur, vel per mercenarium militem, vel
necessitate postulante, per motionem
publicam. Militem sine Literis Regiis
nemo colligere potest, sub pœnâ infa-
miæ & perduellionis, *juxta Pact. Con-
vent. Sereniss. Regis Joann. III. Magi-
ster*

ster Artilleriæ sit Patricius & benè Pos-
sessionatus. *Vid. Allegat. Pacta Con-
venta*. Gubernatio quoque Artium
& Fortalitiurum extraneis ac plebeis
personis non conceditur, nisi Nobili-
bus benè possessionatis & benè meri-
tis ab Exercituum Ducibus commen-
datis, nec minùs ex annexis Provin-
ciis, tenore Pactorum Conventorum
altè memorati Regis Sereniss. Joann.
III.

III. Quando Nobilitas bello evo-
catur, nullius imperio, quàm Regis
subest. Hinc, quia anno 1576. Rex
deerat, dicti sunt, Inter Regno illo, ex
communi omnium assensu, tam Gene-
rali Expeditioni, quàm novitè lectis
cohortibus, Duces Stanislaus Gorka,
& Stanislaus Cikovius Succamerius
Cracoviens. Veteranus autem miles
Duci Ordinario parere jussus. *Vid. Do-
minus Fredro in Henric. Vales. p. 246.*

IV. Expeditionem Generalem Rex,
& tempore InterRegni, Primas, ex pu-
blico

blico Comitiorum consensu indicit
Constit. anno 1576. Nobilitas autem
 extra fines Regni ultra quinque millia-
 ria procedere non tenetur. *Staroyol. in*
Polon. p. 277. Imò Lithvani & Pru-
 theni nec quidem limites suos egredi-
 untur. Modum ejusdem legas prolixè
in Constit. anno 1621, præscriptum. U-
 niversales, quibus ter convocatur, di-
 cuntur literæ Restium, quia in pertica
 resti alligatæ, à Ministerialibus ad Di-
 gnitarios & Officiales, sublimes & con-
 spicuas circumferuntur sub Sigillo Re-
 gni vel Magni Ducatus Lithvania.
 Moderno tamen Sereniss. Regi Joanni
 III. concessa est facultas sub Sigillo Ca-
 meræ (quod Augustus Rex, testante
 Varsevicio, primum introduxit) con-
 vocandi nobilitatem. Quod verò tan-
 tum pro hac vice currere debet. *Vid. Act.*
Elect. Ut unæ literæ pro tribus vale-
 rent, concessit Nobilitas anno 1576.
 Sed tantum pro illâ vice.

V. Nemo excipitur, nisi quem Jus
 anti-

antiquum excepit, præter triginta per-
 sonas Aulae Reginalis Majestatis, *juxta*
Constit. anno 1628. quæ confirmatur
per Constit. anni 1629. Quodd Cancel-
 larii liberi sint. *Vid. Constit.* anni 1655.
 Sic Vacationem militiæ habent, Tri-
 buni Terrestres, Præfeti Arcium in fi-
 nibus Regni sitarum, Vicarii cætero-
 rum Præfectorum jurisdictione gau-
 dentium, & qui Reipublicæ causâ ab-
 sunt. Puppilli, Ægroti, Senio confecti,
 & Viduæ per necessarios, aut famulos
 militatum abeunt. Habet quoque Va-
 cationem Ordo Ecclesiasticus, præter
 eos Sacerdotes, qui bona Terrestria
 possident. Major tamen, quàm illa
 Expeditio Generalis, in Republicâ no-
 strâ exstat antiquitus reperta ac præce-
 pta, à quæ ne Sacerdotes quidem cum
 suis proventibus excipiantur, teste
Przylusio in Stat. p. 230. Oppidani &
 agrestes decimum quemque peditem,
 Decreto Comitiali, expediunt.

VI. Cum verò inter Arma fileant
 Leges

Leges, tempore ejusmodi motus publici omnia cessant Judicia, & jus omne tunc penes Principem est. Post reditum Castrensis & Curialia in sex septimanis reasumuntur, Terrestria verò, prout eorum inciderit terminus.

VII. Cùm Cosaci genus militum sint, de iis quædam hîc annotare expedit. Est autem Rustica collectitia gens (ita eosdem definit *Dominus Fredro in Henrico Vales*, p. 218.) robusta & fortis, plus arma quàm aratrum colens. Suntque vel Legionarii, vel soluti. Legionariis aut conscriptis Respublica certos dividit agros, & scripsit Privilegia, undè privato commeatu bellis adesse tenentur per Duces evocati. Lecta in hanc militiam sex virorum millia, ut excubias ad Borysthenem agerent, & Tartarorum plagia inhiherent. Jam solutorum ignota nobis domus, & mansio, Castra tamè & Locus armorum nota sunt. Militiam Eorundè tam Terrestrem quàm Maritimam, elegantissi-

tissimè, ut omnia, describit memoratus *Dominus Fredro. in Chronico* paginâ m. 53. Quod Cosaci in Bonis Regalibus habitantes, Jurisdictioni Capitaneorum vel Vice-Capitaneorum subjaceant, ac in Bonis Spiritualium & Secularium subsistentes, Domino Jurisdictioni subint, habet Constit. anni 1607.

VIII. Permanserunt illi in fide, ac Reipublicæ levi stipendio, Cōstit: 1620. sed gravi emolumento millitarunt usq; ad tempora Vladislai IV. donec anno 1638. obedientiam excusserunt. Cujus belli causas ac seriem *Dominus Pastorius in Historiâ Scythico-Cosacicâ* accuratissimè descripsit. Nonnullorum iterùm Cosacorum infidelitas, Duce & Autore Doroszenkio, hâc tempestate adeò invaluit, ut infideles contra Poloniam, in auxilium vocaverint, & perniciem, quàm pœnitentiam maluerint. Hostis tamen Ukrainâ, quam usurpaverat, sub felicibus Sac. Reg. Majestatis auspiciis, exutus est.

IX. Notandum hic, quod Ukraina vel Cosacorum triplex sit respectus. Alii enim ab illâ, alii ab hac parte Borysthenis sunt, alii deniq; in Insulâ Zaporovianâ. Omnis, quæ ab illâ parte Borysthenis sita est Ukraina, ad Magnum Moschoviæ Ducem jam spectat. Quicquid verò ab hac parte Borysthenis reperitur, in diversas distractum est partes, Kijovia, Strayski, Rzyovo, Trzypol, Trechtimirovv, Kaniovv, Moschoviæ Ducem agnoscunt. Raszkovv, Kalnik, Brackavv, Kimirovv, Biatocerkievv, Pavvołocz, Korestefovv, Mohilovv & alia loca Regiam Majestatem Poloniarum obsequiosè venerantur. Quoad Insulam Zaporovianam, convenit per Pacta inter Polonos & Moschovitas, ut eandem utrique defenderent, & semetipsos mutuis auxiliis juvarent. Undè autem Cosaci Zaporoviani nuncupentur, exhibet *Piaséc. in Chron. pag. 53.*

X. Antequàm Caput hoc de bello con-

concludam, non abs re erit, de DUELLO aliquid in arenam producere. Vetus Francorum mos fuit, ut Reges cum Regibus vel jure certarent, vel singulari inter se certamine concurrerent, ut sic citius bella finirentur, morte unius Regis, quàm totmyriadum. In Historiâ Polonâ occurrit exemplum, quòd Rex Stephanus, Joannem Ducem Moschorum ad certamen singulare per epistolam provocârit, ne videlicet sanguis Christianorum utrinque sine causâ justâ profunderetur. *Starovolscius Institur. Rei Militar. lib. III. pag. 186.* Sic Zamoyscius à Zuiscio ad Duellum provocatus est. Ille susceptâ conditione, ad Muros Pleskovie, quam tunc obsidebat, obequitavit, expectans Zuiscium, qui tamen insidiis in eum structis, quàm aperto Marte, maluit rem gerere. Sed Zamoyscius & insidias ejus evitavit, & redarguto Zuiscio, ad suos cum laude incolumis reversus est. Vid. *Sulikovius Commenta*

Rerum Polonicar. p. 135. 136. Modus autem iste litium finiendarum inter privatos, tanquam iustitiæ & Ordini Judiciorum adversus, Constitutionibus Principum sublatus est. Hinc etiam in Poloniâ *per Constitut. anno 1588* Duella non debent peragi, nisi cum scitu Regis. Et Acta Electionis Sereniss. Joannis III. decernunt, ne quis alter alterum ad duellum provocet sub poenâ sessionis turris per bimestre, & sexaginta marcarum.

CAPUT VII.

DE JURE LEGATORUM.

I.

Cum nec foedera pangi, nec indicibella, nec pax iterum iniri, nec ulla Reipublicæ cum extraneis negotia expediri possint sine interventu Legatorum, de iisdem hîc agendum est.

II. Jus

II. Jus autem mittendi Legatos Regi convenit, nisi de foederibus, bello aut pace, aliisque rebus Rempublicam concernentibus tractandum veniat. Sed ejusmodi functiones non nisi Nobilibus benè possessionatis, utriusque Nationis, committendæ sunt, quorum Instructiones inter Senatûs-Consilia inferere, & in Comitibus prælegere, Cancellarii tenentur. Post reditum Legati reddant oportet rationem in scripto tempore Comitiorum, quæ Metricæ Regni inferenda, atque hæc omnia, ad requisitionem Ordinum Reipublicæ, Juremento firmare tenentur, quod scilicet ultra Instructionem ex Cancellariâ datam, nihil cum extraneis Principibus tractare sibi præsumpserint. *Vid. Pact. Convent. Sereniss. Joann. III.*

III. Jus recipiendi Legatos Regi etiam competit, quos, licet in rebus ad totam Rempublicam spectantibus missi sint, recipit & audit.

G 2

IV. Obi.

IV. Observandum hic, quod postquam Magnus Lithvaniæ Ducatus *per Constit.* anni 1673. tertia alternatim impetravit Comitum Grodnæ celebranda, deinceps sumptus quoque ad Legatos Moschoviticos, Turcicos, Scythicos, & Cosacicos, tempore Comitiorum ejusmodi advenientes, Thesaurus Lithvaniæ suppediet, uti hæcenus in Regno Thesaurus Regni tempore Comitiorum Varlaviens. impensas procuravit. Vid. *Constit.* dicti anni 1673.

LIBRI III.

CAPUT I.

DE JUDICIIS.

I.

Quoniam hæcenus de personis & rebus expositum est, propter easdem verò sapientis actiones ad Judicia de-

devolvuntur, (nemo enim sibi Jus dicere potest, aut privatâ, quod sibi debetur, autoritate occupare l. 13. ff. *quod minus causa.*) Superest, ut de Judiciis discipiamus,

II. Quemadmodum Jus vel Civile est, vel Canonicum: Ita in Poloniâ sunt Judicia, vel Ecclesiastica vel Secularia.

III. Ecclesiasticorum Summa est penes Episcopos, quorum Vices gerunt Officiales. Ab utrisq; provocatio datur ad Archiepiscopos, & ab ipso Leopoldensi ad Gnesnensem, quia hic est Legatus Natus Sedis Romanæ. Vti in aliis Regnis Catholicis, ita etiam in Poloniâ Nuntius Pontificius residet, & Judicia celebrat. Antequam verò incipiat Jurisdictionem exercere, solet in recognitionem Supremi Dominii præsentare Breve Pontificium Legationis suæ Regiæ Majestati, atq; principalibus Regni Ministris, & alicui ex primis Senatoribus Secularibus ad latus Regium residenti. Sic obtinetur facultas à Re-

giâ Majestatis aperiendi Tribunalis Nuntiaturæ.

IV. Seculare Judicium est, vel Cognitionis causæ, vel Executionis rei judicatæ. Hoc ad illum Capitaneum spectat, ubi quis possessionem tenet, aut moratur, si in possessionatus sit. Judicia cognitionis causæ in Republicâ nostrâ, sub sequentibus exhibeo capitibus.

CAPUT II. DE JUDICIIS COMITIALIBUS.

I.

Judicia Comititalia hæc serie judicantur. Post propositionem Regiam & expedita DD: Senatorum vota, per integram primam septimanâ Actiones Criminales: Postea dieb⁹ Lunæ Actiones Thesauri, Quartæ, & de Bonis nullo jure receptis: Diebus Martis Actiones omnes Magni Ducatus Lithvaniæ. *Constit: Anno 1589.* Diebus Mercurii, Veneris,

neris, Saturni, Criminales: Diebus verò Jovis Remissæ, à quibuscunq; Judiciis & in defectu, Criminales, de quo latius in *Constit.* Anni 1641. vid: etiam *Constit: Anni 1569.*

II. Vigore Factorum Conventorum, D: Rex Michael sententiam suam ad pluralitatem votorum formabat. Modernus autem Serenissimus secundum Capitulationem Henrici Regis, ex sententia DD: Senatorum & Officialium procedet, ac deliberationes tertiâ die expedit.

III. In Judicio criminis læsæ Majestatis & perduellionis, Rex audit propositionem & documenta Instigatoris ac defensas partis reæ. Circa expeditionem autem votorum Senatûs, & Nuntiorum Terrestrium absens est. Postquam ex pluralitate calculorum, Decretum fletit, tunc in præsentia Regis ex scripto per Mareschallum debet publicari. Vid. *Constit: Anni 1588. & Act. Elect: Michael.* Nec amplius octo, uti

vult *Constit.* Anno 1589. sed duodecim ex gentibus deputantur. Vid: *Constit.* Anno 1670. Decrevit quidem Sigismundus Cracoviæ Anno 1510., ut etiam violatores Consiliariorum, Nuntiorum, sive Regiorum sive Terrestrium, item Judicum & Commissariorum, tanquam criminis læsæ Majestatis rei judicarentur, Idem verò Rex posthac Anno 1539. hoc crimen ad personam tantummodò Regiam restrinxit.

CAPUT III. DE JUDICIIS RELATIONUM & ASSESSORIALIBUS.

I.

Judicium Regium post Curiam duplex est, Relationum & Assessoriale. In illo Regia Majestas pro Tribunali sedet cum Senatoribus & Referendariis, quorum alter primò Statum, & posthac decisum causæ refert.

II. Ven-

II. Ventilantur in hoc Judicio illæ duntaxat causæ, quæ sunt ultimæ instantiæ, quæve in Judicio Assessoriali agitata, & per viam appellationis devolutæ sunt, appellatione admissibili adinventâ. Nam DD. Assessorum Judicium tantæ est autoritatis, ut, si nō admiserint appellationem à suo Decreto, per partem gravari se sentientem, licet interpositam, non sit integrum. Nec licet de proseguendâ protestari, neq; jam gravaminis ullâ querela eo nomine proponi potest. *Czarnadzki Process. Judiciorum parte I. tit. II. de Judicibus.* Alioquin, qui temerè citationes impetrare præsumpserit, sessione turris, vel aliâ pænâ arbitrariâ affici debet. *Lipsius in Observationum Cent. I. Observat. 92.* In quibusdam tamen Actionibus, solet provocatio interponi ad Comitia Regni, præsertim, quando agitur de Bonis, quæ possessor jure hereditario possidere se docet, vel de validitate Summæ in Bonis Regalibus inscriptæ,

G s

vel

vel quando actio afficit proventus Rei publicæ, nempe quartam partem, disceptaturq; de Lustratione, seu Revisione.

III. In Assessoriali autem præsidet Cancellarius supremus, vel eo absente Vice Cancellarius cum Referendariis, Notario Decretorum Curie Regni, & Secretariis Regiis ad id delegatis. Nullæ hæc ex crudâ radice provenientes causæ cognoscuntur, sed quæ per viâ Appellationis devolvuntur, aut si ex officio Magistratus cujuscumque Civitatis citetur. Vbi tamen immensum chaos actionum fisci, spiritualium & aliarum publicarum causarum quotidie ventilari solitarum videmus, præter eas, quæ ex Appellatione accidunt, Teste *Czaradzki* dicto loco. Si causa fisci sit, licet Thesaurario Regni, & Notario Thesauri assidere.

IV. Notandum, quod etiam à Patris Sententiâ, ad hoc Judicium datur Appel-

Appellatio, si Christianus cum Judæo litigans gravatum se sentiat.

CAPUT IV.

DE TRIBUNALIBUS
REGNI & MAGNIDU-
CATUS LITHVA-
NIÆ.

I.

Tribunal Regni Judicibus ex Primariâ Nobilitate (nullo eorum Seculari, nisi quarto demum anno, Spiritualiter verò, non nisi biennio iterum eligendo) constat.

II. Deputati illi feria secunda post festum Nativitatis Beatissimæ Virginis Mariæ in particularibus Conventibus eliguntur, & quidem ex Majoribus Palatinatibus duo, ex reliquis unus. *Stephan: Varsoviæ Anno 1578.* Electio in Ducatu Masoviæ exstat in *Constit: Anni 1598.* Nemo autem potest esse

Deputatus, qui causam ibi habet. Vid. *Constit.* Anni 1611.

III. Olim Rex Ipse Terras suas obibat, in cujus locum Stephani Regis tempore in Comitibus Varsaviens. Anno 1578. forma Judiciorum Tribunalitiorum inventa est.

IV. In Regno duplex est, Hybernum Majoris Poloniæ, Petricoviæ, post Festum S. Francisci usq; ad Pascha: Æstivum verò, Minoris, Lublini, post Dominicam Conductus usq; ad mensem, in Actistamen Electionis D. Michaelis usq; ad Festum S. Thomæ, ad septem annos prolongatum est. Vid. *Constit.* Anni 1578. Anni 1611. & Anno 1621. Decreta Petricoviæ sub Sigillo Terreſtri Siradiensi, Lublini, sub Sigillo Terreſtri Lublinensi extraduntur. *Constit.* anno 1578. *Szerbitius* pag. 175.

V. In Lithvaniâ sic consuetudine obtentum est, ut uno Anno Parlamentum Vilnæ resideat, altero, Minscii aut Novogrodecii vicibus alternatis celebretur. *Starovolscins* in Descript. Polon.

VI. Citationes debent sub titulo Regio & Sigillo Terræ illius, in quâ citatus est possessionatus, extradi, & ad minimum duabus septimanis ante terminum poni. *Stephan.* in *Constit.* Anni 1578.

VII. Judicantur ibidem causæ per appellationes devolutæ à Judicio Terreſtri, Castrensi, Succamerariali, Commisſoriali, secundum ordinem Palatinatuû & Districtuum, Pluralitas votorum concludit, paritas verò causam ad proximum Tribunal remittit, in quo statim ab initio post Juramentum præstitum, decidenda venit.

VIII. Si Notarius Tribunalis vel ante, vel intrâ cursum Judiciorum moriatur, debent Deputati ex medio sui aliquem Deputatum eligere, qui prævio Juramento hoc munere fungatur. *Constit.* Anni 1616. p. 43.

IX. Causas verò Spirituales, Deputati Spirituales, è singulis Cathedralium, Capitulorum Collegiis electi, eum

cum Secularibus singulis diebus Veneris judicant.

X. Decreta non debent in dubium vocari, neq; in Judiciis post Curialibus vel Comitibus tolli & cassari possunt, juxta *Constit.* Anni 1607. Illorum, quæ ante mortem Regis lata sunt, Executio differtur post Coronationem novi Regis, post quam, duabus septimanis Tribunalitia denuò inchoantur Judicia, etiam tempore Comitiorum celebranda. *Szerbitius in Promtuar.* p. 178. Ad quæ interdum ex paritate Sententiarum causa aliqua remittitur, aliâs enim hoc forum ultimæ instantiæ est.

XI. Summa iustitius Judicii reverentia est, qui enim causam ibi habet, non ultra met quartus se sistere potest, & nemini, nisi tantummodo Judicibus operto capite in illo iustitiæ domicilio stare, vel sedere licet, nisi quis rogatus fuerit. Dum autem vota expediuntur, nulli planè interesse conceditur, & Judi-

Judices Terrestres, etsi suffragio careant, jurare nihilominus super non revelandis Secretis Judiciis tenentur.

XII. Singulare est, quod Deputatis Tribunalitiis non liceat diebus feriatis convivia parare, vel iisdem interesse, secundum *Acta Electionis* D. Michaelis.

XIII. Tempore autem Expeditionis Generalis, uti omnia, ita & Tribunalitia silent Judicia. Quando enim Regia Majestas ante extraditionem Universalium tertiarum Tribunal compellat, limitari debet. Castrensia autem & Querelarum, aliavè quævis Judicia, usq; ad publicationem tertiarum Universalium durant, postea statim cessant. *Constit.* Anni 1634. p. 4.

CAPUT V. DE TRIBUNALIBUS THESAURI.

Propter celeriores detentarum Contributionum quocunq; nomi-

ne

ne & titulo proventum, in Regno RADOMII, in Magno Ducatu Lithvaniz VILNÆ Tribunal haberi solet, ubi cum Thesaurariis nonnulli ex Senatu ac Ordine Equestri Deputati, Juramento *juxta Constit.* Anni 1613. præstito, Judicia exercent, & de Contributionibus, earumq; Collectorib⁹, quibuscunq; cognoscunt, & quietantias extradunt, de quo prolixius agit *Constit.* Anni 1631. p. 13. itē *Constit.* 1634. p. 5. Si verò Collector Contributionū non satisfecerit Thesauero, cum Summā retentā aliam similem Summā in instanti solvere tenetur sub pœnā peculatus, quæ in defectu super ipso decerni, ac publicari, & pro Executione ad loci Capitaneum remitti debet. *Sigs. III. Constit.* Anno 1634. p. 5.

CAPUT.

CAPUT. VI.
DE JUDICIIS MARE-
SCHALCALIBUS.

Pertinent ad hæc Judicia omnes Curienſes, tam, qui Regiæ Majestati, quàm Senatoribus & Officialibus in Curiâ degentibus ad obsequia sunt, ratione omnium & singularum differentiarum in Curiâ Regis & sub ejus brachio usu venientium, tam Criminalium, quàm Civilium. Conveniuntur etiam coram hoc Judicio advenæ, cujuscunq; sint statûs & conditionis sub præſentiâ Regis, & illi, qui contra præſentiâ rerum à Mareſchallis instituta peccant. Hoc forum ultimæ est instantiæ, & cū aliqua est causa majoris momenti, non per viam appellationis, sed Informationis sententia Regia exposcitur, ut ex autoritate Augustæ ambiguum

biguum manifestetur. De quibus jam
suprà LIB. II. dictum est.

CAPUT VII.

DE JUDICIIS TERRE-
STRIBUS.

I.

Terrestre Judicium trës personæ,
Judex, Sub-Judex, & Notarius
constituunt. Eliguntur autem ita, ut
Rex nemini alii tale officium conferat,
nisi uni ex his quatuor Viris, qui ab o-
mnibus generalitèr fuerint delecti. *Si-
gis. Augst.* anno 1550. In Conventibus
Terrestribus in primis terminis, Jura-
mentum præstent oportet, sub poenâ
privationis officii.

II. Spectant ad hoc forum omnes
Actiones inter personas Nobiles ratio-
ne quarumvis injuriarum, damnorû,
gravaminum, debitorum, Contra-
ctuum, Successionum, Bonorumque
Terre-

Terrestrium, quæ non habent speciale
forum, Legibus vel Contractu ad Acta
recognito assignatum.

III. Sunt verò isthæc Judicia suis
locis & temporibus in Lege descriptis
celebranda, sub nullitate Decretorum.

IV. Judices verò, Capitanei ne sint,
cavet *Vladislaus Jagello anno 1422.
Przylusius in Statut.* fol. 880. Quia,
quodlibet officium sua habet negotia,
ideoque Judices & Notarii Terrestres
Castrensia Judicia, vel Notariatus unâ
cum Terrestribus possidere nequeunt,
Sigis. Augst. anno 1550.

CAPUT VIII.

DE JUDICIIS CA-
STRENSIBUS.

Judicium Castrense duplex est, u-
num Capitaneale, alterum Vice-
Capitaneale, seu Judicium officii &
Querelarum. Ad forum Capitaneale
pertinent in primis quatuor Articuli,
in-

invasionis domûs, violationis sceminarum, deprædationis viæ publicæ, incendii. Item actiones quævis contra inpossessionatos, & actiones ad bandniendum. Ad forum autem Vice-Capitaneale pertinent actiones recentis criminis, divisionis Bonorum inter personas æquale jus habentes, expulsiõnis, de non solutione Contributionis publicæ in Comitibus laudatæ &c.

CAPUT IX.

DE JUDICIO SUCCAMERARIALI.

AD hoc forum tantummodo actio finium regundorum de Jure refertur, idque tum, si remissa causa à Judicio Terrestri ad campum fuerit. Si differentia sit limitum inter Bona Regalia, & Nobilium Terrestria, non Terrestre Judicium, neque solus Succamerarius, sed Commissarii Regii cognoscunt.

CAP.

CAPUT X.

DE JUDICIO PALATINALI.

Quivis Palatinus Judæos sui Palatinatus in Civitatibus & Oppidis Regiis manentes judicat. De iis verò, qui in Civitatibus & Oppidis Nobilium habitant, quilibet Dominus justitiam administrare tenetur.

CAPUT XI.

DE JUDICIO PALATINALI cum CAPITANEALI.

Palatinali cum Capitaneali Judicio compositum judicat PræConsulem Constitutiones utriusque de pretiis reum non exequentem.

CA.

CAPUT XII.
DE JUDICIO CAPITA-
NEALI cum CIVILI.

Capitaneale cum Civili conjun-
ctum celebratur, quando Capita-
neus seu ejus Officium Nobilem ob
privatum crimen in Civitate captum
cum officio Civili judicat.

CAPUT XIII.
DE JUDICIO COMMIS-
SORIALI.

Commisforiale & Revisorium est,
quando Commisarii per Regiam
Majestatem dantur, quod ex Lege in
duobus casibus obtinet.

1. Ratione Cognitionis differen-
tiarum pro limitibus discernendis bo-
norum. 2. Pro eximendis Bonis Re-
galibus de manibus quorumvis Pos-
sessorum.

CAP.

CAPUT XIV.
DE JUDICIIS CIVITA-
TUM.

Civitates, quarum aliæ secundum
Jus Saxonicum, aliæ juxta Cul-
menſe ut Pruthenicæ, aliæ secundum
Jus Lubecense, ut Elbinga, Brunsber-
ga & Frauenburgum vivunt, his Judi-
ciis gaudent (ut præteream Burgra-
bios) Præ-Consulibus, Consulibus,
Sculctis seu Advocatis, & Scabinis, de
quibus *Czaradzki* in Processu Judiciar.
Parte 1. Tit. 2. pluribus agit.

CAPUT XV.
DE JUDICIO COMPRO-
MISSORIALI.

Compromissoriale Judicium pen-
det solummodo ex partium con-
sensu per inscriptionem ad Acta Au-
thentica præstituta poenâ, sive vadio
super compromisso facto à partibus te-
naciter servando.

LIBER.

LIBER IV. DE PROVINCIIIS REGNI POLO- NIÆ.

CAPUT I. DE PROVINCIIIS in GENERE.

Postquam Jura Imperantis & munia parentium ac demum quo Jure suum quisque interesse persequatur, ob oculos posui, restat, ut de singulis Provinciis non nihil, idque non tam Geographicè, quàm Politicè, in medium proferam. Quæ quidem partim hereditario Jure possessæ, partim æquitatè allectæ, nonnullæ Jure Feudi devolutæ, quædam certis Pactis, nullæ autem vi Regno ac Regum Majestati accesserunt, ut verbis utar *Przylusii*

LIB.

LIB. V. CAP. I. Polonia autem (antiquis Sarmatia Europæa dicta) uti nunc à fortissimo & prudentissimo Rege Serenissimo Joanne III. gubernatur, quindecim in universum Provincias sub uno sceptro continet, nimirum ex serie Tituli Regii Poloniam utramque; Majorem & Minorem, Magnum Ducatum Lithvaniæ, Russiæ, Prussiæ, Mæcoviæ, Samogitiæ, Liveniæ, Volhyniæ, Kijoviæ, Podoliæ, Podlachiæ, Smolensciæ, Severiæ, Czerniechoviæque.

CAPUT II. DE MAJORI PO- LONIA.

I.

Major ideò vocatur, quia Lechus Primus Princeps ibidem Gnesnâ crexit, & sedem suam constituit.

II. Tota verò Majoris Poloniæ amplitudo, in octo Satrapias dividitur, in Palatinat. videlicet I. POSNANIEN-

H

SEM

SEM (cui & Wlchovenſe Territorium adjungitur) 2. CALISſIEN-SEM. 3. LANCICIENſEM tria habentem Territoria Lencicienſe, Brezinenſe, & Orlovienſe, 4. BRZEſTENſEM, qui complectitur Territoria quatuor, Breſtenſe, Cruſvicenſe, Kovalienſe, & Prædecenſe. 5. INNOVLADISLAVIENſEM, tria quoque Territoria habentem, videlicet Bydgostienſe, Bobrunicenſe, & Innovladiſlavienſe. Hi duo Palatinatus vulgò Cujavia dicuntur. 6. SIRADIENſEM, qui in quatuor ſe Territoria extendit, ſcilicet Siradienſe, Schatkoviſenſe, Radomſcenſe, & Petricoviſenſe. Narrat de hoc Palatinatu *Procius* in Oper. Stemmat. p. 707. quod ibidem ex ſingulari Privilegio quilibet Nobilis rubrâ carâ literas ſuas ſigillare poſſit: Quoniam (ut nonnulli referunt) Lancicienſium inſignia à Cruigeris vindicarunt. 7. RAVENſEM, tribus conſiſtentem Territoriis, Ra-

venſi,

venſi, Sochaczoviſenſi, & Goſtinenſi, & 8. Terrarum VIELUNENſEM.

III. Uti Provinciæ hujus Metropolis eſt Poſnania, ita Poſnaniſ. Præfectus ſeu Capitaneus hanc prærogativam habet, ut Generalis Majoris Poloniæ nominetur, & in aliquot Diſtributibus, ſuam Jurisdictionem exerceat,

CAPUT III.

DE MINORI POLONIA.

I.

Minor Polonia in tres communisſimè Satrapias ſeu Palatinatus dividitur, (1.) CRACOVIANſEM, qui præter quatuor diſtrictus, Cracoviſenſem, Leloviſenſem, Bieczſenſem, & Sandecenſem, etiam tres Ducatus in ſe continet, 1. Olſviciſenſem, què Januſius Dux & Dominus Caſmiro Regi Poloniæ pro quinquaginta millibus groſſorum Prægenſium anno 1457.

H 2

venſi.

endidit, teste *Przylusio* p. 796. 2. Zatoriensem, quem à Duce Janusio Johannes Albertus Rex pro octuaginta millibus florenorum ungaricalium anno 1494. dictus *Przylusius* p. 790. 3. Severientem & Comitatum Scepusiensem, qui est Pars Hungariae tredecem Oppida continens.

(2.) SENDOMIRIENSEM, qui octo Territoria habet, Sendomiriense, Radomense, Strensicense, Korcy-nense, Vislicienne, Chencinense, Opocinense, & Pilsinense. (3.) LUBLINENSEM.

Sicut Provinciae hujus Caput est Craecovia, ita Generalis Praefectus Craecoviensis est Primarius Custos ac defensor, non tantum arcis Regiae, in qua Insignia Regni observantur, verum pacis ac tranquillitatis publicae. Unde Jurisdictionem habet latè patentem, non modò in agrestes & Oppidanos, sed etiam in Equestris Ordinis homines, teste *Starovolscio in Descript. Polon.*

CAP.

CAPUT IV. DE MAGNO DUCATU LITHVANIE.

I.

Jagello Magnus Dux Lithvaniae circa annum 1386. in Regem electus, ac Hedvigi Ludovici Poloniae & Hungariae Regis filia in uxorem sumptâ, Ducatum illum Regno annexuit, qui tamen suos retinuit Magnos Duces usque ad annum 1501, quo demum tempore Alexander Lithvaniae Dux Rex creatus, unionem tam diu desideratam ad finem perduxit. *Hornius Orb. Imperant.* p. 263. Quod foedus tempore Sigismundi Augusti renovatum sancitumque est. *Dn. Pastori* in Floro sub Eodem Rege. Privilegium ratione istius unionis in Comitibus Lublinsibus anno 1569. in volumine legum reperitur.

II. Dividitur communissimè in

H 3

tres

eres Palatinatus, VILNENSEM, TROCENSEM, cui subest Terra Grodnenfis, & BRZESCIANENSEM.

III. Quoad controversias forenses, Ducatus ille peculiaria sua observat. Statuta, quæ Sigismundus III. per Leonem Sapieham Supremum tunc Provinciæ Cancellarium in multis corrigi, & augeri curavit, teste *Starouolskio* in Panegyrico Sigis. III.

CAPUT V.

DE RUSSIA.

I.

RUSSIA dividitur in rubram & albam, illa complectitur in se septem amplissimas Sattrapias. RUSSIAE Palatinatum imprimis in quatuor divisum Districtus, Leopoliensem, Præmisliensem, Haliciensem, & Sanocensem. Deindè Palatinatum PODO-LIAE, de quo infra, VOLHYNIAE, de quo

quo itidem infra. BELZÆ, in quatuor se extendentem Territoria, Belzenssem, Buscensem, Grodliensem, & Grabovicensem. BRACLAVIÆ in duos Districtus divisum.

II. Alba Russia Magno Ducatui Lithvanix adjacet, subjacetque, & consistit in sex Maximis Palatinatibus. NOVOGRODENSEI, qui duos Districtus habet, Novogrodensem, & Slonimensem. MSCISLAVIENSI, qui duos itidem Districtus, Mscislaviensem, & Modziensem. VITEBSCENSI, qui duos etiam Districtus, Vitebscensem, & Bratislaviensem continet. MINSCENSI, POLOCENSI, SMOLENSCENSI, de quo infra.

CAPUT VI.

DE PRUSSIA.

I.

PRUSSIA duplex est, REGIA & DUCALIS, illa, quamvis eodem cum

Polonis Regno contineatur, peculia-
res tamen Leges, peculiare ærarium, &
Thesaurarium suum, ac belli gerendi
rationem diversam antiquitus habet,
nec Nobilitas tempore motionis pu-
blicæ extra fines procedere tenetur.
Est autem tribus distincta Satrapiis,
CULMENSI, MARIÆBURGENSI,
& VARMIENSI. Primariæ Civitates
sunt, THORUNIUM & ELBINGA.

II. POMERANIA iisdem, quibus
& Prussia Legibus utitur, & quasi unâ
Provincia cum Prussis computatur, ac
titulo solo ab illâ differt, dividiturque
in Septem Territoria, Sluchoviense,
Tucholiense, Suecense, Derfaviense,
Zucoviense, Pulcense, & Mirachovi-
ense, quibus etiam Kraina & Casubia
adjungitur. *Staronolscius in Descript.*
Polon. Metropolis hujus Pomeraniæ
GEDANUM est; quâ ad omnem oc-
casionem rei benè gerendæ in omnes
partes nulla opportunior Civitas est,
ut verè sentit *Carnovius lib. 3. Epistol.*

Illus.

*illustrum Virorum. Quantum ergo in
eiusdem conservatione intersit Rei-
publicæ, ratio dicat, et experien-
tia loquitur.*

III. In Prussia officia Succamera-
riorum, Iudicum, Sub-Iudicum, &
Notariorum, non ex quatuor Can-
didatis uni, sed juxta morem Terra-
rum Prussia electo Succamerario etc. huic
et non alii, munus istud à Rege con-
fertur. Scus per Regnum, ubi ex
quatuor Candidatis unus a Rege
confirmatur.

IV. Advocatiæ seu Scultetiæ in
Prussia omnes, juxta antiquam Cru-
ciferorum dispositionem jure heredi-
tario obtinentur.

V. De Ducali Prussia connoto
sequentia: Albertus Marchio
Brandenburgensis, trigessimus quar-
tus ultimus Ordinis Teutonici Magi-
ster Anno 1521. à Sigismundo I. Rege
Poloniæ Dux Prusiæ Feudatarius
creatus fuit. Huic successit filius

Alber =

*Albertus Fridericus, quo defuncto
Joannes Sigismundus Elector Bran-
deburgicus (qui illius filiam Annam
duxerat) pleniter Varaviae in Co-
mitiis anno 1611. Dux Prussiae pro se,
fratribus eorumq; heredibus ma-
sculis inauguratus est.*

*VI. Tandem Pactis Bydgostien-
sibus die 6. Novembr. anno 1657.
confectis, et postmodum ab Ordini-
bus Republica in Comitiis Genera-
libus Varaviensibus anno 1658. con-
firmatis, inter Serenissimum Regem
Poloniae D. Joannem Casimirum
& Serenissimum Electorem Brande-
burgicum Dominum Fridericum
Wilhelmum, convenit, ut altè me-
moratus Serenissimus Elector Du-
catum Prussiae usq; finibus circum-
scriptum, quibus illi olim jure feu-
di ante bellum Svedicum exortum
possidebat, deinceps & descendentes
Ejusdem Serenitatis Electoralis Ma-
sculi*

*seculi jure supremi Domini cum sum-
ma atque absoluta potestate sibi habe-
rent, possiderent, regerentq; absq;
omnibus antehac praestitis oneribus.
Deficientibus autem Masculis, ex prae-
memorata lineâ legitima Electorali
descendentibus Serenissimis Regibus,
& Reipublicae Polonae jus suum inte-
grum in praefatum Ducatum reserva-
tur, & tali pacto, Ducatus ille à Repu-
blica Poloniae non avelletur. In casu
tamen non existentium Descenden-
tium promisit altè memoratus Rex
Serenissimus pro se suisq; successori-
bus, specialem habituros rationem A-
gnatorum Serenitatis suae Electoralis,
nimirum Domus Culmbacensis, &
Onolsbacensis, ut ex consensu Comi-
tiorum Regni alii praeferantur, & ad
successionem ejusdem Ducatus ad-
mittantur, sub iisdem feudi conditio-
nibus & obligationibus, quibus ante-
hac Serenissimus Elector ejusq; Ante-*

cessores illum vigore Investituræ possederunt.

VII. Primus Ducatum hunc, nomine Serenissimi Electoris, immortalis cum gloriâ administravit Illustrissimus ac Celsissimus Princeps Dominus Boguslaus Radziwil, Dux Birzarum, Dubinkorum, Sluciæ, & Copiliæ. S. R. Imperii Princeps, ac Supremus Stabuli M. D. L.æ. Præfectus, qui ob ingentia in Poloniam Prusiamque merita Princeps immortalitate dignissimus est habitus. Sed, ut sunt vanæ spes hominum, ex Polonia An. 1669. reversus, in itinere sub ipsis fere mœnibus urbis Regiomontanæ, extremo dicti anni die, extremum etiam vitæ clausit diem. Illatus in urbem, tantum apud omnes concitavit luctum & dolorem, quantum antea divinis suis virtutibus sibi conciliaverat amorem.

VIII. Alterisque modernus Prusis, uti & Pomeraniæ & Principatus Cammini Gubernator Generalis est, Illu-

Stris-

strissimus ac Celsissimus Princeps Dominus Ernestus Boguslaus Dux de Croy & Arschot S. Rom. Imp. Princeps, Dubium num ortus antiquitate, num Prudentiæ rarissimæ laudibus celebrior Princeps. Prognatus enim est paternæ stirpe ex præantiqua illa Crojorum Principum familia, quæ testante Historia à Regibus Hungariæ ipsoque Attila originem ducit. Maternâ verò per matrem suam ultimi Pomeraniæ Ducis Boguslai XIV. sororem Reges Poloniæ ex familia Jagellonica oriundos proxima contingit cognatione. Tantâ etiam prudentiâ Provincias sibi commissas administrat, ut nemini Principum hæc in re cedat.

IX. Dedit præterea Serenissimus Rex ac Respublica Polona Serenitati suæ Electorali, Ejusdemque Posteris Masculis jure feudi, duas Præfecturas Leoburgensem & Bütoviensem, ac de ampliori benevolentia Serenitatē Ejus ac illius heredes ab omni Juramento

acc

nec non tributis & exactionibus quibuscunque ratione dictarum Arcium & Oppidorum præstandis dimisit ac liberos fecit, prout olim à Ducibus Pomeraniæ eadem Præfecturæ Bütow & Lauenburg tenebantur.

X. Quod jus Serenissimus Dominus Elector Brandenburgensis die 5. Mensis Jul. Anno M DC LXX. per Politicum illum seculi nostri consummatissimum, Consiliarium suum Statûs intimum, Excellentissimum Dominum Joannem Liberum Baronem ab Hoverbecke Electoratûs Dapiferum Hereditarium recognovit, sine juramenti solennitate. Copiam Infeudationis olim Pomeraniæ Ducibus factam exhibet nobis *Przylusius lib. 5. Constit. cap. 4.* quæ hujus est tenoris: *Ad perpetuam rei memoriam.* Nos *Sigis. Sc.* Universis & singulis presentibus & futuris harum seriem inspecturis, Manifestum facimus, quia vigentibus olim bellis inter Serenissi-

um felicitis *Memoriæ Casimirum Regem parentem & prædecessorem nostrum*, ac inter *Ordinem dictum S. Mariæ Teutonicorum in Prusciâ Illustris olim Princeps Dominus Ericus Stetinens. Pomeraniæ, Casubie, Vandalie Dux & Princeps Rugie*, multa in ipsis bellis & controversiis favoris, benevolentie & obsequii sui erga prædictum Sereniss. parentem nostrum officia exhibere, & suppetias non vulgares illius Majestati defunctæ adversus hostes ejus præstare solitus erat, ac ob eam causam illi Arcem Bytow unacum Oppido ibidem consistente, nec non Civitatem Lauenburgk cum universis fructibus & proventibus ad illam pertinentibus idem Sereniss. Parens noster ad arbitrium & beneplacitum suum concesserat, ut id ex Litteris & aliis monumentis abundè constat. Deinde verò ad eam benevolentiam & conjunctionem, quæ inter Serenissimos prædecessores nostros,

stros, & prædictum Dominum Ducem Ericum ac posteros ejus interceserat, etiam affinitas & necessitudo accessit, quæ ad hæc usq; tempora mutuis officiis & amore coaluit, ita, ut prædictas Arces & Oppida repetita quidem aliquoties, tamen non gravatim & nos & Serenisf. Fratres ac prædecessores nostri possideri à nominatis Ducibus Pomeraniæ citra Jurium Regni sui detrimentum ferebant. Cum postremò nos ad has Terras nostras Prusie venientes inviseret, officiosissime Illustris Princeps Dominus Georgius Stetinenf. Pomeraniæ, Casubiciæ, Vandaliciæ Dux & Princeps Rugiæ, nepos noster ex Sorore charissimus, & suam, ac Illustris fratris sui germani Domini Baruini singularem erga nos propensionem animi & observantiam declaravit, remisitque nobis & Successoribus nostris de dote Illustrissimæ olim Domine Anne Sorori nostræ à præfato Serenisf. Dominio

mino Rege Casimiro patre nostro promissa, quatuordecim millia aureorum Hungaricatum; volentes vicissim erga Illustritates eorum uberio-rem amorem nostrum testari, & illis eorumque Successores nobis ac Regno nostro arctiori benivolentia & conjunctione devincere, attamen Juribus Regni nostri, non deesse, illis & eorum heredibus masculis, Arces & Oppida prædicta Bytow & Lauenburgk cum omnibus & singulis eorum subditis, Vassallis, fructibus, Libertatibus, eminentiis, censibus, proventibus, Juribus, & pertinentiis universis, sicuti illa ad arbitrium & beneplacitum, ut dictum est, Serenisissimorum prædecessorum nostrorum & nostrum hætenus usu & fructu tenuerunt, de Consilio & Consensu Dominorum Consiliariorum tam Spiritualium, quàm Secularium Regni nostri tenen. habent. fruunt. utent. & possident. in per-

perpetuum Jure feudi, pro nobis & Successoribus nostris Regibus Polonia dedimus, ac concessimus, ac illos de eis ipsis Arcibus & Oppidis Bytow & Laurenburgk investivimus, & tenore presentium damus & concedimus, illosq; & eorum heredes de ampliori gratia & benevolentia nostra ab omni Jureamento, nec non tributis & exactionibus quibuscunque nobis & posteris nostris ratione dictarum Arcium & Oppidorum prestandis dimittimus, & liberos facimus, pollicemur preterea dictos Principes in predictis Arcibus & eorum pertinentiis quantum in nobis est defendere ac tueri, tenebunt tamen & obligati esse debent prefati Domini Duces & eorum Successores ad singulas Successorum nostrorum Regum Polon. Coronationes, vel venire ipsi, vel Consiliarios aut Officiales suos mittere, qui hoc ipsum Jus feudale de prefatis Arcibus & Oppidis

ad Regnum nostrum pertinens, ita,
ut jam dictum est, recognoscent, &
Literas ejus recognitionis & renova-
tionis ipsius feudi, quæ gratis illis de-
bent dari, à novis Regibus accipient.
Quod si aliqua legitimâ causâ impe-
diti hoc Officium & debitum in Coro-
nationibus Successorum nostrorum
non fecerint, nihil ea negligentia af-
ferre illis detrimenti debebit, dum-
modò alio brevi tempore post Coro-
nationem id præstare curaverint.
Ubi verò ipsi Principes Domini Geor-
gius & Berninus Duces Pomerania si-
ne legitimis masculis feudi heredibus,
vel eorum legitimi masculi feudi he-
redes non relictâ prole virili decede-
rent, stirpsque & progenies eorum
mascula & legitima deficeret, &
tunc prædictæ Arces & Oppida Bytow
& Lauenburgk cum omnibus suis bo-
nis, subditis, Vasallis, fructibus, Li-
bertatibus, Juribus, eminentiis &
perti-

pertinentiis universis ac cum pleno Jure & possessione citra omnem difficultatem ad nos & posteris nostris Reges Polon. redire debebunt: Salva tamen Jurisdictione interim perpetua, proventus, decimis seu Episcopalibus, cum Villis bonis & piscariis ac Libertatibus ad Reverendum Joannem Episcopum & Ecclesiam Vladislav. ex antiquo pertinentibus. In cujus rei testimonium Sigillum nostrum est presentibus appensum. Actum & datum in Civitate nostra Gedanens. die Inventionis S.æ Crucis anno Domini 1526. Regni nostri anno XX.

CAPUT VII.

DE MASOVIA.

I.

Regnante Casimiro Magno, MASOVIA ad cetera Polonia Societatem

atatem Ziemovito Masovia Duce, Regi se subjiciente, accessit, teste Neugeb. in Hist. Princip. & Reg. Polon. p. 88. Defunctis autem suis Ducibus Joanne & Stanislao sub Sigismundo. I. anno 1526. ad Corpus Polonia rediit. Idem p. 223. 123. & Majori Polonia adscripta est Petricovia anno 1540. Consuetudines deinde hujus Ducatus Stephanus Rex sub tempus Coronationis sue anno 1576. approbavit, abrogando Vicesgerentiam Masovia, Palatinumque alios Palatinis adæquando, dicta Constit. anno 1576.

II. Quatuor Satrapiis distincta est, Plocensi nimirum Palatinatu, Podlachico, & eo, qui peculiariter Masovia nomen retinet, atque Terra Dobrynensi. Quia autem ipsa Masovia amplissima est Provincia, in decem Territoria dividitur: Czernense, Varsoviense, Wysnense, Wysogrodense, Zakrocimense, Ciechanoviense, Lomzense, Rozanense, Livense, Nurense.

CAPUT. VIII.

DE SAMOGITIA.

I.

Samogitia nullam habet Satrapiam sed Praefecturas permultas. Summus ejus Toparcha vulgò Capitaneus locum in Senatu obtinet, quem solus inter omnes Praefectos ingreditur.

CAPUT IX.

DE LIVONIA.

I.

Cum Magnus Moscovia Dux longo in Livoniam Imperii Romani Provinciam bello incumberet, fortalitia occuparet, & deniq; ipsum Livoniae Magistrum Fürstenbergium caperet, Illustrissimus Dominus Gotthardus de Kettler in Magistrum Ordinis istius Teutonici assumptus, & ærumnis publicis

publicis defensor objectus est. Etenim, nisi temporibus illis periculosis, ubi insuper divisus per contraria studia populus erat, Moderator obtigisset prudentissimus, uno quasi lapsu res Livonicae ruiissent, non sine gravi Reipublicae Polonae incommodo, cum dicta Livonia confinis Lithvaniae Prussiaeque esset Provincia. Postquam ergo nihil reliquum videbatur, quam aut tenere Libertatem, aut mori ante servitutem, circumspiciebat Janus ille, cum quâ gente staret, sed nullibi gravior eminebat libertas, quam sub Rege Polonorum, quorum tunc Sceptra Sigis. August. moderabatur. Livones igitur à Polonis auxilia, Poloni à Livonibus amplissimam obtinuerunt Provinciam, è quâ tanquam ex equo Trojano multi militares viri prodire, prodeuntque.

II. Cum verò altè memorati Illustrissimi Ducis Gotthardi singulare studium in adducendâ totâ Provinciâ (exceptis

(exceptis Revaliensibus, qui Erico Suecorum Regi se dederunt) extaret, & ita ipsius Dignitas, Virtus, ac fides, de Poloniâ optimè mereretur, Eidem, mutato Statu priori, Anno 1561. à Serenissimo Rege Sigismundo Augusto Ducalis titulus, adinstar Ducis in Prusfiâ, cum omni dignitate, insignibus, Privilegiis Ducalibus, ac ditionibus certis tributus, & ejus Illustritas Vasallus Poloniæ Regum Feudatariusq; Princeps, & Regni Magniq; Ducatus Lithvaniæ membrum factus, ac postmodum Prorex Gubernatorq; Livoniæ proclamatus fuit.

III. Tempore quidem Sigismundi Augusti Illustrissimo Principi Domino Gothardo certæ ditiones assignatæ, sine infeudationis solennitate, fuerunt, postea autem vigore legitimæ investituræ à Serenissimis Succedaneis DD. Stephano, Sigismundo III., Vladislao IV., Joanne Casimiro, & Michaelæ Regibus, Eidem successoribusq; attributi

tributi sunt, nimirum totus ille tractus Curlandiæ & Semigalliæ, incipiendo à Salso Mari sursum sequendo fluvium Hylga, ascendendo ad antiquos limites dispositos inter Samogitiam, Lithvaniam, & Prusiam ab unâ, & Livoniam ab alterâ partibus, versus Districtum Polocensem ad Dunam fluvium, descendendo verò Dunam usq; in mare salsum, adeò, ut quicquid in istis terminis cis Dunam versus Lithvaniam continetur, & ad Ordinem Livoniæ spectabat, in perpetuum apud Illustritatem Ejus, ipsiusq; heredes Masculos permaneret.

IV. Modernus autem in Livonia Curlandiæ & Semigalliæ Dux est Illustrissimus ac Celsissimus Princeps Dominus Jacobus, qui cum Serenissima Conjuge Principe Electorali Brandenburgicâ & prole Ducali, ob fidem Reipublicæ Polonæ servandam, extrema pertulit, famâ ad aeternitatem durationâ, quorsum etiam sublimitas alia-

rum Celsitudinis suæ virtutum collimat.

V. De Livoniâ, quæ immediatè ad gubernationem Regis pertinet, noto sequentia: Vigore Pactorum Olivenfium, Serenissimus Rex Joannes Casimirus & Status Ordinesq; Regni, ac Magni Ducatus Lithvaniæ Regno Sveciæ cesserunt omnem Livoniam trans Dunanam, quam Svecia per tempus induciarum tenuerat, & possederat, ut & partes eis Dunanas omnes, & Insulam Runem in Mari sitam, quas per idem tempus induciarum Svecia possederat, nec non quicquid Juris Reipublicæ Poloniæ in Esthoniâ & Osiâ ullo modo competere poterat. Pars autem Livoniæ Australis, quæ ante, & per illa bella, & temporibus induciarum, sub ditione fuit Regni Poloniæ, Magniq; Ducatus Lithvaniæ, nempe Düneburgum, Rozitten, Lutzen, Marienhusen &c. remanserunt in possessione Serenissimorum Regum, & Regni Poloniæ

niæ M q; D. Læ. *Vid: dicta Palla articul: 4. & 5.*

VI. Notandum hic, quod expeditiones ad Livoniam sub Sigillis Regni ac M. D. Lithvaniæ extradi debeant, juxta *Constit: Anni 1589.* ubi etiam cavetur, quod hæc Provincia jure Magdeburgensi seu Saxonico uti debeat. Livonico Militi ab utriusq; gentis Ducibus Præfectus est assignandus: si tamen tempore alicujus expeditionis Duc utriusq; gentis adessent, medietas Livonici Militis uni, altera alteri cederet, nisi urgens necessitas sub regimen unius coordinasset. *Vid. dicta Constit: Anni 1589.*

CAPUT X.

DE VOLHYNIA.

Strapiam hanc Casimirus III., qui utriq; Nationi & Poloniæ & Lithvaniæ præfuit à Regno tanquam proprio

prio corpore alienaverat, sed Sigismundus Augustus Regno iterum appropriavit, *vid: Conſtit. Anno 1569.* Dividitur in duos maximos Diſtriſtus, Cremenecenſem & Luceonenſem.

CAPUT XI. DE KIOVIA.

I.

Spectavit iſte Ducatus jure perpetuo ad Regnum Poloniae, donec Vladislaus Jagello ex occasione, quod utriusque Nationis gubernacula tenuit, eundem à Corpore Regni ad Magnum Ducatum Lithvaniae tranſtulit. Rem tamen Sigismundus Augustus in integrum reſtituit, ac cum Regno Kioviam iterum conjunxit, *per Conſtit. Anni 1569.* ubi inter alia caveretur, quod omnes expeditiones Regiae praedictum Ducatum concernentes, non alio, niſi Ruthenico charactere expediri, negotia verò ad Cives & jus Magdeburgenſe ſpectantia Polo-

Polonicè concipi debeant. Id quod etiam in Volhynia obtinet, juxta *dict: Conſtit. Anni 1569. p. 160.*

II. Vigore Tractatum Andruſzovienſium debebat poſt biennium Magnus Moſchorum Dux Kioviae, Polonis reddere. Sed adhuc eandem uſurpat,

CAPUT XII. DE PODOLIA.

Podolia continuis Barbarorum incuſſionibus & praeliis famoſa, in tria quodammodo Territoria dividitur, Camenecenſe, Trembovlienſe, & Lanczoviienſe. Cameneciae prædo ille Chriſtianitatis adhuc nidificat. Trembovlia verò nupèr per quindecim dies ab octuaginta ſclopetaariis contra omnem vim & Regnorum victores ſine vallo deſenſa eſt.

CAPUT XIII.
DE PODLACHIA.

Redit hæc Provincia ad Corpus Regni Anno 1569. de quo fufius *Constit: ejusdem Anni* docet. Dividitur in tres quasi Districtus Drohicynensem, Mielnicensem, atq; Bielscensem.

CAPUT XIV.
DE SMOLENSCIA, SE-
VERIA, CZERNIE-
CHOVIAq;.

Smolenscensis Satrapia Ducatum Severiensem, Terram Czerniechoviensem, & Districtum Orzanensem in se complectitur. Severiam Sigismundus III. Cernichoviam Vladislaus IV. Regno annexuit. Jam verò Ducatum Smolenscensem & Severiensem Magnus Moschorum Dux tenet, vigore initarum induciarum, quæ post triennium expirant.

Appendix.

DE FORMA ET SCOPO
REIPUBLICÆ PO-
LONÆ.

Possem hîc exemplo aliorum, qui Jura Publica descripserunt, in formam Reipublicæ Polonæ, juxta leges Politicorum, curiosius inquirere. Sed studio hoc ipsū thema, quod alibi tractandum videbatur,

batur, eousq; distuli,
ut prudenti & æquo
Lectori, ex anteceden-
tibus, liberum esset ju-
dicium. DE SCOPO
etiam brevis sum, cum
Marinius integro li-
bello ostenderit, eun-
dem in SALUTE &
ÆQUALITATE
Civium consistere.

SOLI DEO GLORIA!

I N D E X.

A.	
<i>Academia Cracoviensis pag.</i>	127.
<i>Accisa</i>	136.
<i>Advocacia</i>	131.
<i>Agraria Contributio</i>	136.
<i>Archiepiscopus coronat Regem.</i>	37. 38.
<i>eiusdem prerogative</i>	70.
<i>Armorum Ius</i>	138.
<i>Artilleria Magister</i>	139.
<i>Aureum vellus</i>	48.
B.	
<i>Belli Ius</i>	138.
<i>Burgrab. Cracoviensis</i>	78.
C.	
<i>Capitanei</i>	97.
<i>Posnaniensis</i>	171.
<i>Cracoviensis</i>	172.
<i>Capitatio</i>	136.
<i>Cardinalatum Episcopi non debent ambire.</i>	69.
<i>Casimirus Magnus leges induxit.</i>	2.
<i>Candidati à loco electionis absint.</i>	31.
<i>Cancellariis</i>	79.
<i>Castellani</i>	65. 76.
	Cigari

Cigari	123.
Civitates	118.
Comitia	100.
In Lithuania	112.
Conventus AnteComitiales	86.
Cosaci	142.
Coronatio Regis	30. Regine 51.
Craconiensis Episcopus nominat Ioan-	
nem III.	41.
Fuerunt olim ArchiEpiscopi	73.
Craconiensis Civitatis Homagium	46.
	119.
Crimen Lese Maestatis	151.
Cuiavienfis Episcopi prerogativa	39.
Culmensis Episcopus	75.
Curlandie Dux	192.
de Croy Dux	180.
D.	
Dissidentes in Religione Christiana	128.
Donativum	136.
Duellum	145.
E.	
Electiois occasiones 21. & sequentibus	
Electus Rex	34.
Elbinga	118. 176.
Episcopi	68.
Maiores	89.
Equi-	

Equites aurati	47.
Equestris Ordo	34.
eius prerogativa	36.
Exauguratio	20.
Exercituum Duces Generales	92.
Extranei ab Officiis excluduntur	130.
Expeditio Generalis	139.
F.	
Forma Reipublica	199.
G.	
Gedanum	118. 176.
H.	
Hoeverbek Consiliarius Electoralis	182.
I.	
Insignia Regni	40.
Incompatibilia	130.
Inter Regnum	24.
Iuannes Casimirus abdicat	10.
in Gallia moritur	10.
ex Gallia deducitur	19.
Iudei	122.
Iudicia	148.
Comitialia	150.
Relationum & Assessoralia	152.
Mareschalcalia	161.
Terrestria	162.
Castren-	

Castrenſia	163.
Succamerar.	164.
Palat.	165.
Commiſſorialia	166.
Ciuitatum	167.
Compromiſſorialia	167.

K.

Kaptur	25.
Kapturalia Iudicia	26.
Kiouia	196.
Kmetones	110.

L.

Legibus à principio Polonia caruit	1.
Legum condendarum poteſtas	3.
Legati tempore InterRegni	30.
Leopolis	119.
Legatorum ius	147.
Lituania	173.

M.

Maiestas tempore InterRegni penes Ordines	28.
Mafouia	188.
Mafouia Duces voce eligendi Regis deſtituebantur	87.
Mareſcallus Nuntiorũ Terreſtrũ	114.
Mareſcalli ſupremi	78.

Mar.

Succamerarius Regni	93.
T.	

Tartari	124.
Theſaurarij.	83.
Theſauri reuiſio	27.
Thorunium	118. 170.
Tributa	135.
Tribunalia	155. & ſeq.

V.

Varmienſis Episcopus	75.
Vacantie	129.
Vilna	119.
Volhynia	195.

Z.

Zamoſcius aureum vellus recuſat	86.
Zatorienſis Ducatus	172.

E R R A T A.

Pagina 6. pro grata lege gratam
 pag. 9. pro dignetur lege. d. gnaretur.
 p. 6. pro dedignetur l. dedignaretur,
 p. 26. poſt. tantummodò lege, quæ
 à die mortis Regiæ uſq; ad Corona-
 tionem.
 p. 36. pro pridie Coronationis lege
 terciâ die ante Coronationem.

ibid.

pag. 37. post vocabulum Coronandus
adde pridie.

ibid. pro Schatka lege Skatka.

ibid. post confirmatum adde com-
petit,

p. 45. pro Archiepiscopus lege Ar-
chiEpiscopus.

p. 48. pro argenteasq; l. argenteosq;

pag. 69. pro Przemislenis &c. lege
in Ablatino, Przemisleni &c.

p. 70. pro Traba lege Traba.

p. 75. pro Buitouensi lege Pultou.

p. 89. pro Czaraehi l. Czardzki;

p. 91. pps insinuant lege insinuant.

p. 92. pro Sessonarii l. Cessionarii.

p. 100. post verbum Generali a po-
nendum ante, & alterum ante delenda

p. 101. post Gambinenfis adde Gabini

p. 100. pro idq; lege iud;

p. 110. pro Recessoribus l. recessib9

p. 113. post simulq; adde facultatem

p. 127. post Vicarius Generalis adde iam
supra ex Starovolicio allegatum est.

p. 138. pro Sumptuum lege Sum-
ptuum.

p. 158. pro samma lege summa;

pag.

p. 190. post Goethardus dele de.

p. 192. post Revaliensibus qui adde
sine Consensu Magistri;

p. 194. post De Livonia, adde illa.

p. 196. pro Luceonensem lege Lu-
ceonensem.

F I N I S.

